

16+

Дэтэктыў

па-рэдактарску

стар. 5

Казкі

на палатне

стар. 12

Гісторыя аднаго

купалаўца

стар. 14

Рамантызм як лад жыцця

Іншым разам творы мастацтва больш за факты і гістарычныя сведчання кажуць пра настрой, эмацыянальны лад і дух эпохі. XIX стагоддзе і эпоха рамантызму пакінулі шмат выбітных творчых імёнаў па ўсім свеце.

Валенцій Ваньковіч — творца, чый жыццёвы шлях выглядае эталонным для мастака-романтыста і проста романта. Сёлета адзначаецца яго 220-годдзе.

Дзяцінства Валенція Ваньковіча прайшло ў Сляпянцы ў бацькоўскім маёнтку, дзе ён атрымаў неблагую хатнюю адукацыю, якую пазней працягнуў у іезуіцкім калегіуме, а пасля — у Віленскім універсітэце і Пецярбургскай акадэміі мастацтваў.

Полацкі калегіум, у 1812 годзе ператвораны ў акадэмію, — адна з найлепшых устаноў адукацыі, створаная іезуітамі на тэрыторыі Рэчы Паспалітай. Валенцій быў сярод самых паспяховых вучняў па логіцы, метафізіцы, этыцы і рускай літаратуры. Там таксама выкладаліся асновы выяўленчага мастацтва. У тыпаграфіі калегіума быў камень для літаграфавання, і В. Ваньковіч засвоіў гэты від мастацтва.

Калаж Кастуся Дробава.

«ЛіМ»-акцэнт

Дата. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка накіраваў віншавальнае пасланне суайчынікам з нагоды 550-годдзя з’яўлення цудатворнага Жыровіцкага абраза Божай Маці і 500-годдзя заснавання Свята-Успенскага Жыровіцкага стаўрапігіяльнага мужчынскага манастыра. Кіраўнік дзяржавы падкрэсліў, што нерукатворны вобраз Прасвятой Багародзіцы на гранітным камені з’яўляецца адной з галоўных праваслаўных святынь Беларусі, якія шануюцца ва ўсім хрысціянскім свеце. «Усведамляючы важнае значэнне духоўнага складніка ў фарміраванні традыцый беларускага народа і захаванні яго культурнай спадчыны, дзяржава аказвае ўсямерную падтрымку ў аднаўленні Жыровіцкага манастыра. Нястомныя малітвы яго насельнікаў абуджаюць у людзях дабро і любоў, надзею і міласэрнасць, аб’ядноўваюць у час любых выпрабаванняў», — гаворыцца ў віншаванні.

Падтрымка. Прэзідэнт Беларусі падпісаў Распараджэнне, якім зацверджана рашэнне савета спецыяльнага фонду Прэзідэнта Беларусі па сацыяльнай падтрымцы адораных навучэнцаў і студэнтаў. У адпаведнасці з дакументам стипендыі фонду назначаны 199 студэнтам і курсантам устаноў вышэйшай адукацыі. На гэтыя мэты за кошт сродкаў рэзервовага фонду кіраўніка дзяржавы з рэспубліканскага бюджэту выдзелена больш як 1 млн рублёў. Прыняцце распараджэння Прэзідэнта накіравана на забеспячэнне адраснай дзяржаўнай падтрымкі адораных навучэнцаў і студэнтаў, стварэнне спрыяльных умоў для далейшага развіцця іх здольнасцей і паспяховай вучобы.

Кнігавыданне. Выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» прэзентавала фотаальбом «Акварэлія. Беларускія акварэльныя жывапісы, паведамляецца на сайце Міністэрства інфармацыі. У альбоме прадстаўлены творы 65 вядучых беларускіх майстроў, а таксама багаты даведачны і бібліяграфічны матэрыял. Папулярна, даходліва расказваецца аб гісторыі, тэорыі і сучасным стане беларускай акварэлі, вядучых тэндэнцыях, асноўных творчых стылях і напрамках. Тэкставая частка кнігі прадстаўлена на трох мовах — беларускай, рускай і англійскай. Тут сабрана больш чым 200 работ. Яны даюць поўнае ўяўленне аб развіцці акварэлістыкі за даволі працяглы перыяд. Паводле дырэктара выдавецтва Вольгі Ванінай, такія кнігі не выходзілі больш як 40 гадоў.

Свята. Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы ўпершыню зладзіў Міжнародны дзень і ноч музеяў у рэжыме анлайн. Як паведамілі ва ўстанове, Ноч музеяў-2020 у Купалавым доме сабрала амаль 2500 віртуальных наведвальнікаў. Музей, які сёння сумуе па сваіх дапытлівых экскурсантах, арганізаваў экскурсіі, віктарыны і крэатыўныя флэшмобы. На працягу дня і ўначы з’яўляліся новыя публікацыі ў сацыяльных сетках, на сайце музея і на спецыяльна адкрытым YouTube-канале. «Мы расказалі пра сябе, пагарталі фотаальбом мінулых музейных начэй, а адказы на пытанні віктарыны сталі доказам, што шматлікія госці Купалавага дома памятаюць самыя яркія моманты нашага жыцця», — адзначылі ва ўстанове.

Тэатр. Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Якуба Коласа працягвае паказ спектакляў у сваёй групе «УКантакце», паведамляе БелТА. Тэатральная праграма насычаная. Днямі паказалі пастаноўку «Несцерка» Віталія Вольскага, якая з’яўляецца візітоўкай тэатра: спектаклю спаўняецца 79 гадоў на коласаўскай сцэне. У запісе галоўную ролю выконваў народны артыст Беларусі і СССР Фёдар Шмакаў. На чарзе — «Ліфт» Юліі Чарняўскай (2013), «Дыліжанс» Уладзіміра Кандрусевіча (2014). Доступ да прагляду адкрыты з 8.00 да 23.00. Спектаклі Коласаўскага тэатра ў сацсетцы аматары сцэнічнага мастацтва могуць глядзець з пачатку мая. Публіцы прадстаўлена 17 пастановак паводле твораў беларускіх і замежных аўтараў.

Выстаўка. «Гімн тэатру» — так называецца Вэкспазіцыя, якая адкрылася ў Дзяржаўным музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры. Выстаўка знаёміць наведвальнікаў з асноўнымі вехамі яго развіцця: ад часоў тэатра Францішкі Уршулі Радзівіла да нашых дзён, расказалі ў музеі. Прадстаўлены ўнікальныя экспанаты: эскіз і макет да спектакля «Дасціпнае каханне», сертыфікат 1935 года артысткі Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Веры Пола, рукапіс аўтабіяграфіі рэжысёра гэтага ж тэатра Ёўсцігнея Міровіча, эскізы касцюмаў і дэкарацый Яўгена Чамадурава, Міхаіла Блішча і Паўла Масленікава да оперных і балетных спектакляў, касцюмы да оперы «Кармэн». Да 15 ліпеня наведвальнікі могуць убачыць фотаздымкі, копіі рукапісаў і гравюр, дакументы, афішы і праграмы да розных спектакляў з фонду Музея гісторыі тэатральнай і музычнай культуры.

Афіцыйны падзеі ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Буктрэйлер па кнізе пра вайну

У пачатку года стартаваў рэспубліканскі конкурс буктрэйлераў «Кніга з экрана». З ініцыятывай яго правядзення выступіў Беларускі рэспубліканскі саюз моладзі. Праект падтрымалі Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь і Саюз пісьменнікаў Беларусі падчас правядзення XXVII Мінскай міжнароднай выстаўкі-кірмашу.

Буктрэйлер — ролік-мініяцюра, які ў сканцэнтраваным выглядзе (не болей за тры хвіліны) распаўядае пра кнігу. Своеасаблівая мастацкая форма дапамагае выявіць сутнасць твора, яго ўспрыманне.

Як падкрэсліла сакратар ЦК БРСМ Юлія Зінкевіч, Саюз моладзі лічыць вельмі важным заахвочваць дзяцей, маладых людзей да актыўнага чытання. Ад таго, як разумеюцца іх пыталы інтэлект, залежыць будучыня нашай краіны.

Напярэдадні Вялікай Перамогі акцэнт конкурснай тэматыкі быў зроблены на выданнях ваенна-патрыятычнага кірунку. Для многіх менавіта з кніг Васіля Быкава, Алеся Адамовіча, Алеся Савіцкага пачынаецца фарміраванне грамадзяніна-патрыёта. І, безумоўна, было цікава, па-першае, як моладзь адгукнецца на прапанову стварыць менавіта буктрэйлеры, па-другое, якія кнігі пра вайну ведаюць нашчадкі Перамогі.

Конкурс праводзіўся ў два этапы па тры туры: раённы (гарадскі), абласны і рэспубліканскі. Па ўмовах творчага спаборніцтва, да ўдзелу запрашаліся як індывідуальныя канкурсанты, так і творчыя групы колькасцю да 10 чалавек. Па ўзросце яны падзяляліся на чатыры групы: школьная, вучнёўская, студэнцкая, рабочая моладзь. Меркавалася, што буктрэйлеры будуць створаны на аснове кніг пра Вялікую Айчынную вайну як аўтараў-франтавікоў, так і сучасных творцаў.

Падрыхтоўка буктрэйлераў — сур’ёзны творчы працэс, лічаць арганізатары конкурсу, таму раілі яго ўдзельнікам, працягваючы кнігу, напісаць сцэнарыі для буктрэйлера, падабраць матэрыял для відэарада, прадумаць, як агучыць кампазіцыю. Вельмі прыемна, што ў розных кутках Беларусі знайшліся шмат жадаючых удзельнічаць у прэстыжным конкурсе, распачатым упершыню. На разгляды журы паступіла 360 буктрэйлераў, у фінал трапіў 91 відэатвор.

Якая ж ваенна-патрыятычная літаратура сёння ў трэндзе? Як высветлілася, самы хваляючы твор — «А досвітку тут ціхія» Барыса Васільева. Кранальная гісторыя, у якой пяць самаадданных дзяўчат-зенітчыц разам з камандзірам Васьковым знаходзяцца ў экстрэмальнай сітуацыі процістаяння ворагу. Каля дзясятка арыгінальных буктрэйлераў прысвечаны

з нагоды

Адрас асветніцтва

У чэрвені спаўняецца 70 гадоў маладзечанскай кнігарні «Спадчына-М». Пасля вайны мінула толькі пяць гадоў. Значыць, была запатрабаванасць, значыць, не маючы шмат грошай, людзі ішлі па кнігу на Рэвалюцыйную, 1. Цяпер гэта вуліца Прытыцкага, 7 — сапраўдны адрас асветніцтва і кніжнасці.

Маладзечна — багаты на літаратурную, мастацкую гісторыю горад, з якім звязаны лёсы гісторыка, пісьменніка, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, аўтара легендарнай кнігі «Старажытная Беларусь» Міколы Ермаловіча, краязнаўца, публіцыста, доктара гістарычных навук Генадзя Каханоўскага, паэта, краязнаўца, перакладчыка Пятра Бітэля, дзіцячага пісьменніка Янкі Галубовіча і інш. Тут жыве і працуе рухавік краязнаўчы пісьменнік Міхась Казлоўскі, аўтар

фестывалі

Да сустрэчы ў Мірскім замку

У Міністэрстве інфармацыі Рэспублікі Беларусь прайшла рабочая сустрэча па арганізацыі і правядзенні свята кнігі «Кніжныя сустрэчы ў Мірскім замку» ў чэрвені.

У абмеркаванні фармату, асаблівацей правядзення мерапрыемства (мяркуецца, што дата застанеца

3 сайта www.yandex.ru.

грунтоўнага выдання пра беларускае кнігазбіральніцтва.

Несумненна, усе яны неаднойчы наведвалі вядомую кнігарню. Будзем спадзявацца, што і ў юбілейныя дні на вуліцу Прытыцкага, 7 прыйдуць пісьменнікі ўжо новых пакаленняў. Завітаюць найперш для таго, каб павіншаваць калектыў з юбілеем.

менавіта гэтым трагічным падзеям. Адчуваецца, што нашы сучаснікі быццам перажылі няпростыя лёсы дзяўчат, якім было наканава на застацца маладымі на той вайне.

Сярод самых папулярных беларускіх аўтараў — Васіль Быкаў. Для буктрэйлераў канкурэнты выбралі аповесці «Жураўліны крык» і «Дажыць да світаньня». У цэнтры ўвагі і кніга беларускага пісьменніка, публіцыста Вячаслава Бандарэнкі «Самы доўгі дзень вайны», прысвечаная падзеям 22 чэрвеня 1941 года да якіх спрычыніўся малады сяржант міліцыі Сяргей Лагуцін.

Напярэдадні 9 Мая былі падведзены вынікі рэспубліканскага конкурсу «Кніга з экрана». Буктрэйлеры ўражваюць тэхнічным выкананнем, выкарыстаннем кніжных вобразаў, эпізодаў з фільмаў, удзелам непасрэдна ў здымках саміх аўтараў.

Першыняство ў конкурсе ўзялі вучань 8 «А» класа мінскай гімназіі № 21 Раман Дзеравягін і педагог-арганізатар Анастасія Чхало, якія стварылі буктрэйлер на аснове кнігі калектыву аўтараў (Л. Ачыновіч, В. Баршчэўскі, А. Стаскевіч, А. Суднік) «Астравы памяці».

Дыплом I ступені таксама ў Данілы Якаўлева з Гродзенскага дзяржаўнага электратэхнічнага каледжа імя Івана Шчаснага, які прадэманстраваў уласнае бачанне кнігі Аляксея Карпюка «Франтавы дзёнікі».

Пераможца конкурсу Антон Салавей з Міждзяржаўнай адукацыйнай установы вышэйшай адукацыі «Беларуска-Расійскі ўніверсітэт» уразіў сваёй версіяй «Сустрэчнага бою» Барыса Васільева.

Першае месца прысуджана і Максіму Рэпкіну з філіяла РУП «Гроднаэнерга» «Лідскія электрасеткі», які крануў адмысловым падыходам да аповесці «А досвітку тут ціхія».

Саюз пісьменнікаў Беларусі ўдзячны Беларускаму рэспубліканскаму саюзу моладзі за арганізацыю цікавага праекта. Першы этап конкурсу дазволіў прыцягнуць увагу моладзі да захавання і ўмацавання памяці пра Вялікую Айчынную вайну, праявіць патрыятызм і любоў да Радзімы.

Буктрэйлеры (як пераможцаў конкурсу, так і многіх яго ўдзельнікаў) будуць выкарыстаны пры правядзенні ўрокаў мужнасці, якія з 2012 года штомесяц ладзяцца ў мемарыяльнай зале Дома літаратара ў Мінску. Відовішчныя відэаролікі будуць запатрабаваны і на іншых пляцоўках падчас сустрэч з чытачамі. Мяркуюцца, што ўзнагароджанне пераможцаў конкурсу адбудзецца ва ўрачыстай атмасферы ў тэатральнай зале Дома літаратара.

Алена СТЭЛЬМАХ, першы намеснік старшыні СПБ

Цяпер у краме, дзе працуе 11 чалавек, прадстаўлена амаль 33 тысячы назваў кніг, брашур і г. д. «Даволі ўражлівая лічба, калі мець на ўвазе тое, што наша гандлёвая плошча складае крыху больш як 200 квадратных метраў, — зазначыў загадчык кнігарні Сяргей Субаткоўскі. — Летась мы прадалі тавараў амаль на мільён рублёў. Сёлета паказчыкі меншыя. Вельмі хацелася б, каб з часам, калі страхі пандэміі каранавіруса адыдуць, пакупнікоў у «Спадчыне-М» стала болей. А мы ў сваю чаргу стараемся заўважаць і прапаноўваць пакупнікам амаль усе кніжныя навінкі Беларусі, а таксама кнігі, што выходзяць у Расіі».

Да 70-годдзя з дня нараджэння кнігарні калектыў «Спадчыны-М» адзначаны Падзякай міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Мікола БЕРЛЕЖ

значыць, што 20 чэрвеня ў замкавым комплексе адкрыецца шэраг мастацкіх і кніжных выставак, прыйдуць імпрэзы, прэзентацыі з разлікам на інтэрнэт-аўдыторыю. Будуць зняты рознага кшталту ролікі для прагляду на YouTube.

Акцэнт — на гістарычную і краязнаўчую праблематыку. Правядзенне свята кнігі адпавядае задачам, якія вырашаюцца ў Год малой

радзімы, спрыяюць ушанаванню, мемарыялізацыі тых ці іншых тэм па захаванні гістарычнай спадчыны, раздзімазнаўчым, краязнаўчым выхаванні моладзі і ўвогуле грамадства.

Мяркуюцца, што да дыялогу з беларускімі арганізатарамі фестывалю ў Міры падключачаць пісьменнікі з Расіі, Украіны — Мікалай Чаркашын, Яўген Анташ-кевіч, Глеб Кудрашоў і інш.

Мікола БЕРЛЕЖ

рэйтынг

Статыстыка сведчыць

Сетка гандлёвых аб’ектаў ААТ «Белкніга» складаецца са 101 кнігарні, кніжных павільёнаў, кіёскаў. Кнігарняў у гэтым пераліку — 89. Сёлета, у жніўні, «Белкнізе» спаўняецца 75 гадоў. Мяркуем, што цікава было б ведаць, у якія дзесяцігоддзі найболей актыўна расла сетка айчыннага кнігагандлю. Якімі былі вытокі? На якія гады прыпаў найбольшы рост? — Першыя кнігарні, якія цяпер уваходзяць у нашу сістэму, адкрыліся ў 1946—1949 гадах, — распавёў генеральны дырэктар ААТ «Белкніга» Аляксандр Вашкевіч. — Спачатку — у 1946 годзе — у Гомелі. Зараз — гэта магазін № 2. У 1948-м былі адкрыты «Раніца» ў Гродне

і «Кругозор» у Вілейцы. А яшчэ праз год — крама «Кніжны свет» у Лідзе. У нас адзінаццаць гандлёвых пунктаў 1950-х гадоў нараджэння. У Мінску «ветэранам» з’яўляецца Цэнтральная кнігарня — Цэнтральны кніжны магазін, адкрыты ў 1952-м. З 1960-х гадоў у «Белкнізе» — 15 кнігарняў, з 1970-х — 20. Наступнае дзесяцігоддзе — 12 кнігарняў... У 1990-х адкрыліся толькі дзве крамы: мінскі «Эрудыт» і чацвёртая кнігарня ў Гомелі. Пра 1990-я зразумела: час не для кніг. Хаця тыражы ў асобных выданняў былі яшчэ дастаткова высокія. Праўда, трэба зазначыць, што кнігарні зачыняліся. Няма ўжо многіх з тых намоленых месцаў, куды

прыходзілі аматары чытання ў 1970—1980-я гады, дзе шукалі сваю галоўную кнігу. Ды і нашмат больш кнігарняў было ў сетцы «Белкаапсаюза». Сёння ўжо няма і сеткі гандлю «Ваенная кніга». А існавалі адметныя кнігарні з гэтым «брэндам» у Мінску, Мар’інай Горцы, Гродне і іншых гарадах Беларусі. На памяці — кнігарні ў невялікіх паселішчах: Дукоры, Рудзенску, Пухавічах... Сёння, калі гаварыць пра пашырэнне колькасці гандлёвых аб’ектаў, «Белкніга» робіць усё магчымае для развіцця свайёй сеткі. З 2000 года ў Беларусі адкрылася 19 крам. Будзем спадзявацца, што такая тэндэнцыя захаваецца.

Сяргей ШЫЧКО

зваротная сувязь

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухачь літаратурна-мастацкія і пазнавальныя праекты. У суботу і нядзелю ў праекце «Паэтычная раніца» прагучыць радыёкампазіцыя «Настраёвы эцюд» паводле вершаў Раісы Баравіковай, Валянціны Коўтун і Дануты Бічэль-Загнетавай. Праграма «Паэзія XXI стагоддзя» прапонуе вершы Генадзя Бураўкіна. Публіцыстычныя праекты выхаднога дня «Кнігалюбу» і «Запрашаем у кнігарню»

пазнаёмяць з літаратурнымі падзеямі і кніжнымі навінкамі. У апошнім прагучыць агляд што-тыднёвіка «ЛіМ». У нядзелю ў радыёверсіі праграмы «Суразмоўцы» слухайце гаворку Навума Гальпяровіча з Верай Міцкевіч, унучкай, даследчыцай творчасці Якуба Коласа. У «Літаратурнай анталогіі» з панядзелка да пятніцы агучваюцца старонкі кнігі Івана

Шамякіна «Тры-вознае шчасце», у «Радыёбібліятэцы» — рамана Элізы Ажэшкі «Хам». «Літаратурныя гісторыі» ў выхадныя ў вячэрні час прапануюць апаবাদанні Кузьмы Чорнага «Свята працы і свету» і Андрэ Маруа «Праклятае золата». У межах праграмы «Радыётэатр. Лепшае» ў суботу прагучыць першая частка радыёверсіі спектакля «Закон вечнасці» паводле аднаймен-

нага рамана Надара Думбадзэ, а таксама апаবাদанне Івана Навуменкі «Пыл». Нядзельным вечарам прыхільнікаў тэатра чакае першая частка радыёспектакля «Прынцэса Турандот» паводле Карла Гоцы. Штовечар а 21 гадзіне для маленькіх слухачоў на «Культуры» выходзіць «Вячэрняя казка», а па буднях у праекце «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» гучаць старонкі кнігі Раісы Баравіковай «Галенчыны “я”, альбо Планета цікаўных хлопчыкаў».

Эцюды на добры настрой

Колькі галасоў у радыё?

Канал «Культура» абвясціў аб правядзенні радыёконкурсу сучаснай п’есы «Беларускі радыётэатр 2.0», прысвечанага 95-годдзю Беларускага радыё. Прафесійнае журы са спецыялістаў у галіне драматургіі, тэатра і мастацкага радыёвяшчання да 10 лістапада вызначыць пераможцаў.

Што ж такое радыётэатр? Мая бабуля ніколі не была ў сапраўдным тэатры. Але таму, колькі яна ведала імёнаў беларускіх акцёраў, мог бы пазайздросціць і сталічны тэатрал. «Чуеш, унук? Гэта Рахленка, пазнаю яго голас, а гэта Ржэцкая...» Радыё ў нашай хаце ніколі не выключалася. Я глядзеў на гэтую вялікую чорную талерку і дзівіўся: як там хаваецца столькі галасоў і розных гукіаў?! Бабуля перажывала за Канстанціна Заслонава, абаронцаў Брэсцкай крэпасці. Апошні радыёспектакль гучаў даволі часта, і я чуў стрэлы, выбухі і ўяўляў сярод гэтых гераічных людзей сябе. Таксама я слухаў казкі і дзіцячыя пастаноўкі пра Міколку-паравоза, палескіх рабінзонаў. Што ўсё гэта называецца радыётэатрам, я тады не ведаў. Цяпер мне добра вядома, што радыётэатр — гэта такая форма тэатральнага мастацтва, дзе праз уласцівыя для радыё сродкі выкавання ствараюцца арыгінальныя пастаноўкі. У іх аснову пакладзены літаратурны ці музычны твор альбо ўласная драматургія. Сапраўды, уявіць сабе дзеянне, рухі герояў, іх пачуцці толькі на слых — дзеля гэта патрэбна вялікае майстэрства рэжысёраў і акцёраў! Памятаеце фразу адной актрысы з папулярнага некалі фільма «У мяне была роля форткі»? Аказваецца, голасам можна перадаць, як зачыняецца ці адчыняецца фортка. І не толькі голасам. У радыёстудыі можна зымітаваць шум ветру, рокат марскіх хваляў. І нават самы дасведчаны знаўца не адрозніць на слых гэтыя гукі ад сапраўдных.

23 мая 85-гадовы юбілей святкуе Ірына Сарокіна, артыстка балета, заслужаны дзеяч культуры БССР. 23 мая 60-годдзе адзначае Наталля Залозная, жывапісец. 24 мая — 100 гадоў з дня нараджэння Сямёна Аляксандрава (1920—1980), акцёра, заслужанага артыста БССР. 25 мая — 95 гадоў з дня нараджэння Станіславы Гулевіч, спявачкі, заслужанай артысткі БССР. 25 мая — 95 гадоў з дня нараджэння Вольгі Казловай (1925—2009), літаратуразнаўца, педагога, заслужанага работніка вышэйшай школы БССР. 25 мая — 90 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Осіпава, мастака ў галіне лакавай мініяцюры, жывапісца. 26 мая — 110 гадоў з дня нараджэння Эдзі (Адольфа-Эдуарда) Рознера (1910—1976), джазавага трубача, кампазітара, аранжыроўшчыка, заснавальніка

і мастацкага кіраўніка Дзяржаўнага джазавага аркестра БССР. 26 мая 75 гадоў спаўняецца Міхаілу Шкробату, скульптару, педагогу. 27 мая — 120 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Жылкі (1900—1933), паэта, перакладчыка, крытыка. 27 мая — 85 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Кудзінава (1935—1993), празаіка, перакладчыка. 27 мая 80-гадовы юбілей святкуе Тамара Раеўская, эстрадная спявачка, заслужаная артыстка БССР. 28 мая — 105 гадоў з дня нараджэння Івана Ліснеўскага (1915—2004), акцёра, тэатразнаўца. 28 мая 75-годдзе адзначае Сяргей Сычоў, рэжысёр. 28 мая — 45 гадоў з дня адкрыцця Музея Янкі Купалы ў сяле Пячышчы (Рэспубліка Татарстан).

29 мая — 50 гадоў таму быў адкрыты (заснаваны 5 лістапада 1969 г.) Бялыніцкі раённы мастацкі музей імя В. К. Бялыніцкага-Бірулі ў г. п. Бялынічы Магілёўскай вобласці.

АБ АБ'ЯЎЛЕННІ КОНКУРСУ		
Установа адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі» аб'яўляе конкурс на замяшчэнне пасада (да 5 гадоў) прафесарска-выкладчыцкага складу з далейшым заключэннем кантракта ў выпадку выбарання на тэрмін, вызначаны Наймальнікам:		
1	кафедра кампазіцыі	— прафесар (1,0 шт. адз.)
2	кафедра спецыяльнага фартэпіяна	— старшы выкладчык (1,0 шт. адз.)
3	кафедра аркестравага дырыжыравання і інструментаўкі	— дацэнт (1,0 шт. адз.)
4	кафедра тэорыі музыкі	— загадчык кафедры (1,0 шт. адз.) — прафесар (1,0 шт. адз.)
5	кафедра канцэртмайстарскага майстэрства	— загадчык кафедры (1,0 шт. адз.)

«ЛіМ»-люстэрка

Нацыянальная бібліятэка правяла ў анлайн-фармаце XVI Міжнародныя кнігазнаўчыя чытанні, прымеркаваныя да 500-годдзя заснавання Жыровіцкага манастыра і бібліятэкі. Тэматыка прыцягнула цікавасць шматлікіх кнігазнаўцаў, філолагаў, гісторыкаў, культуролагаў, мастацтвазнаўцаў, філосафаў, тэолагаў, супрацоўнікаў бібліятэк, архіваў, музеяў, навуковых і навучальных устаноў, краязнаўцаў з Беларусі, Літвы, Польшчы, Расіі, Украіны і Францыі. На інтэрнэт-партале Нацыянальнай бібліятэкі было зарэгістравана больш чым 100 дакладаў, і каля 60 артыкулаў прадстаўлены для друку ў зборніку матэрыялаў канферэнцыі. Праграма кнігазнаўчых чытанняў уключала выступленні па такіх тэматычных блоках, як кніжная культура Жыровіцкага манастыра, рукапісная кніжнасць, гістарычныя кніжныя калекцыі, друкаваная кніга XVI—XVIII стст. і інш. Запіс трансляцыі можна паглядзець на сайце Нацыянальнай бібліятэкі.

Кінастудыя «Беларусьфільм» рэстаўруе мастацкія стужкі вытворчасці СССР. Як паведамляецца на сайце Белтэлерадыёкампаніі, некаторыя старыя фільмы ў новай якасці ўжо можна ўбачыць на *YouTube*-канале кінастудыі *Belarusfilm Digital*. Спецыялісты паляпшаюць якасць гуку і відарыса. Розніца асабліва заўважная ў колеракарэкцыі. Выдаляюцца механічныя і аптычныя пашкоджанні, непрыкметныя і характэрныя шумы. Гледачам прапануюць ацаніць па-новаму музычныя ўрыўкі фільма «Не пакідай...» 1989 года, «Летнія ўражанні на планеце Z» і некалькі анімацый. Зараз у студыі працуюць над пяццю стужкамі, сярод іх — драма Віктара Турава «Я родам з дзяцінства». Яе апублікуюць пасля рэстаўрацыі на платформе *YouTube*.

Цыкл кароткіх лекцый пра гісторыю беларускай літаратуры выклаў асветніцкі праект *wir.by*. Гэта чатыры невялікія лекцыі пра айчынную літаратуру ў еўрапейскім кантэксце. Праект вядзе доктар філалагічных навук Жанна Некрашэвіч-Кароткая. Лекцыя пра Сярэднявечча дазволіць даведацца, што такое сярэднявечная літаратура, ці можна яе наогул лічыць літаратурай і хто мог чытаць і разумець кнігі тысячу гадоў таму. Падчас лекцыі пра Рэнэсанас можна даведацца пра бізнес-мадэль Францыска Скарыны і чаму «Песня пра зубра» Міколы Гусоўскага не пра зубра. Пойдзе гаворка і пра эпоху Барока і яе рэлігійныя спрэчкі, а таксама пра перыяд Асветніцтва — час росквіту культуры і нараджэння сучаснай беларускай мовы.

Боб Дзілан выпусціць новы альбом, паведамляе «ИТАР-ТАСС». *Rough and Rowdy Ways*, што пабачыць свет 19 чэрвеня, стане 39-м студыйным альбомам музыканта. Пласцінка будзе складацца з 10 песень, тры з якіх ужо былі прадстаўлены аўтарам, у тым ліку кампазіцыя *Murder Most Foul* пра забойства прэзідэнта ЗША Джона Кэнэдзі. Па версіі *Rolling Stone*, Боб Дзілан з’яўляецца другім па значнасці пасля *The Beatles* выканаўцам у гісторыі музыкі. У 2008 годзе музыкант атрымаў Пулітцараўскую прэмію, а ў 2016 годзе быў уганараваны Нобелеўскай прэміяй па літаратуры «за стварэнне паэтычных вобразаў у вялікай амерыканскай песеннай традыцыі».

Паўднёвакарэйская сетка кіна-тэатраў *CJ-CGV* знайшла спосаб прыцягнуць у свае залы людзей, якія з ацярагой ставяцца да зняцця каранцінных мер. Як паведамляе *Variety*, уладальнікі сеткі перавялі залы раёна Ёідо на цалкам бескантактную працу, што стала першым выпадкам у свеце. Супрацоўнікаў кінатэатра замянілі на робатаў, а таксама ўсталявалі аўтаматычныя касы і стварылі спецыяльную праграму. Купляць квіткі і праходзіць у залы зараз можна без кантакту з людзьмі, а ўсе напоі і закускі — набыць у аўтаматах і праз мабільны дадатак. Па прагнозах кіраўніка каманды інавацый *CJ-CGV*, попыт на падобны рэжым працы можа расці і стаць часткай новага ладу жыцця. Усё залежыць ад рэакцыі наведвальнікаў. Такая ж сістэма пачала працаваць і ў сетцы *Lotte Cinema*.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Рамантызм як лад жыцця

Лёс мастака на яго карцінах

Універсітэты

Мастацкі талент Ваньковіча пачаў развівацца пад наглядом мініяцюрыста Габрыэля Грубера, будучага генерала ордэна іезуітаў. Нягледзячы на тое, што мастацкая адукацыя ў Полацкай акадэміі была недасканалая, творы, напісаныя там, дазволілі Валенцію Ваньковічу паступіць у Віленскі ўніверсітэт у мастацкія класы на факультэце літаратуры і вольных мастацтваў у 1818 годзе.

Ва ўніверсітэцкай Кнізе запісаў значыцца, што Ваньковіч Валенцій, сын Мельхіёра, гадоў 19, рымска-каталіцкага веравызнання, першы год навучаецца ва ўніверсітэце, жыве ў манастыры базылян, утрымліваецца за кошт бацькоў і наведвае лекцыі польскай, лацінскай і французскай літаратур, а таксама малюнка, жывапісу і нямецкай мовы. Ваньковіч адрозніваўся ад многіх іншых студэнтаў мастацкіх класаў, якія, па сведчаннях іншага навучэнца Адама Шэмеша, не хадзілі амаль ні на якія лекцыі, некаторыя нават былі непісьменныя.

Самыя важныя сувязі

У Віленскім універсітэце Ваньковіча найбольш вылучаў мастак Ян Рус-тэм. Дзякуючы яго ўплыву, развівалася цікаўнасць да партрэта. Валенцій у той час спрабаваў паўтарыць работы свайго настаўніка «як бы гуляючы», але ўжо знаходзіўся ў пошуку свайго стылю. Як таленавіты вучань ён быў дапушчаны да малявання з натуры. Па ацэнцы даследчыка В. Смакоўскага, менавіта ў гэтай практыцы выявіліся схільнасці Ваньковіча да перадачы індывідуальных асаблівасцей партрэтнага. Нават гэтыя малюнкi былі надзелены пэўнай сюжэтнасцю і вобразнасцю, мастак умеў гістарызаваць і міфалагізаваць тое, што выяўляе. Гэта адпавядае прынцыпам рамантыкаў. У 1820 годзе Ваньковіч удзельнічаў у першай універсітэцкай выстаўцы.

Валенцій Ваньковіч сябраваў з найбольш вядомымі прадстаўнікамі тагачаснай творчай інтэлігенцыі — Адамам Міцкевічам, Станіславам Манюшкам, Вінцэнтам Дуніным-Марцінкевічам. У Вільні з'явіліся найважнейшыя з яго

Адам Міцкевіч на скале Аю-Даг.

связей: яго сябрамі сталі члены таварыстваў філаматаў і філарэтаў. Асаблівую ролю ў жыцці адыграла сяброўства з Адамам Міцкевічам.

Ужо ў Вільні Ваньковіч партрэтуетых, хто прысвяціў сваё жыццё творчасці. Далейшая праца над партрэтам чалавека-творцы аказалася звязаная з пейзажнымі даследамі Ваньковіча. У пазнейшыя перыяды творчасці гэтыя жанры спалучаюцца. Але сваіх таварышаў Ваньковіч у той перыяд яшчэ выяўляе як сяброў. Яны цікавыя як своеасаблівы дакумент эпохі і выяўленне раннерамантычных тэндэнцый. Гэтыя «сяброўскія партрэты» не адрозніваюцца кампазіцыйнай разнастайнасцю, але вылучаюцца камернасцю, лірызмам, засяроджанасцю на твары выяўленага. Магчыма, такія тэндэнцыі былі звязаны найперш з характарам і душэўным станам самога мастака.

Суд над філаматамі і філарэтамі не закрываў Валенцію Ваньковіча. Дагэтуль няма дакладных звестак, ці ўваходзіў ён у гэтыя аб'яднанні. Даследчыкі выказваюць гіпотэзы пра тое, што сябры, якія цанілі мастацкі талент Ваньковіча, наўмысна не згадалі яго імені. Падчас суда над філаматамі і філарэтамі ўніверсітэт разглядаў магчымасць накіраваць В. Ваньковіча ў Імператарскую акадэмію мастацтваў у Пецярбургу дзеля ўдасканалення мастацкіх здольнасцей. Гэтае пытанне вырашалася амаль год. У пачатку 1825-га мастак пераязджае ў Пецярбург.

У 1826 годзе Валенцій Ваньковіч ажаніўся. Яго жонка Анэля Растоцкая стала для яго музай і натхненнем. Ён стварыў некалькі яе партрэтаў, у якіх імкнуўся адлюстраваць не толькі знешнюю прыгажосць, але і сціпласць і ўнутранае святло. У Пецярбургу Ваньковічы мелі шмат знаёмых у творчых і свецкіх колах, сябравалі з Шыманоўскімі.

Найбольшую вядомасць партрэтны атрымаў у 1828 годзе пасля стварэння двух найбольш значных для яго партрэтаў — праграмай карціны «Адам Міцкевіч на скале Аю-Даг»

і партрэта А. С. Пушкіна. Першая работа стала «не менш вядомай, чым сам паэт» і аказала ўплыў на станаўленне рамантычнага вобраза паэта-прарока, аб'яднаўшы партрэтную перадачу знешнасці канкрэтнага чалавека з персаніфікаваным увасабленнем натхнення і рамантычнай узнёскасці. Партрэт А. С. Пушкіна чакаў зусім іншы лёс: ён быў страчаны, калі маёнтак Ваньковічаў у Сляпянцы канфіскавалі праз удзел аднаго з сыноў Валенція і Анэлі ў паўстанні 1863 года. Захаваўся толькі невялікі алоўкавы накід з выявай паэта.

Імкненне да вышні і таямніцы

Пасля пецярбургскага перыяду Ваньковічы вярнуліся ў Сляпянку. Мастак працягвае плённа працаваць, у яго работах з'яўляюцца своеасаблівыя рэмінісцэнцыі да сармацкіх партрэтаў, што было характэрна і для іншых мастакоў таго часу і часткова звязана з тыпам мадэлей, з якіх пісаліся партрэты.

Пазней, пасля 1830 года, мастак адыходзіць ад партрэтнага жанру і звяртаецца да гістарычных сюжэтаў. У гэты час з'яўляецца некалькі выяў Напалеона. Ваньковіч меў намер удзельнічаць у паўстанні 1831 года, нават набыў калі і зброю, але па стане здароўя не змог.

На позняй творчасці мастака адбіліся вучэнні рэлігійнага філосафа-містыка Анджэя Тавяньскага, аднаго з лідараў польскага месіянізму. З ім і з Фердынандам Гутам Валенцію Ваньковіча звязвала блізкае знаёмства, ён неаднаразова ствараў іх партрэты. Даследчыкі ацэньваюць гэты ўплыў як негатыўны для творчасці мастака. Па словах В. Смакоўскага, душа мастака сумавала па чымсьці ўзвышаным, яму хацелася аб'яднаць эстэтычнае пачуццё з творчым уяўленнем і напісаць штосьці, «адзначанае боскім зачараваннем». Але ў працы з лідарамі польскага месіянізму Ваньковіч не мог гэтага знайсці.

У 1840-я гады ў карцінах Ваньковіча пачалі пераважаць рэлігійныя і містычныя вобразы. У гэты час, у 1839 годзе, ён пакідае на радзіме тэстамент і адпраўляецца ў Парыж, дзе спыняецца ў Адама Міцкевіча. Апошняя з яго карцін — «Маці Божая Вастрабрамская» захоўваецца ў парыжскім саборы Сен-Севярын.

На руках сябра Валенцію Ваньковіч памірае ад сухотаў у 42-і дзень свайго нараджэння.

Дата нараджэння мастака доўгі час заставалася недакладнай. В. Смакоўскі, аўтар першага біяграфічнага нарыса пра Ваньковіча, напісанага праз тры гады пасля смерці мастака, паставіў дату — 1799 год, якую пасля паўтарылі некалькі даследчыкаў. У 1882 годзе ў Геаграфічным слоўніку Каралеўства Польскага была названа больш дакладная дата — 14 лютага 1800 года. Аўтарка фундаментальнага даследавання жыцця і творчасці Ваньковіча, унучка мастака Зоф'я Ціханоўская дадала яшчэ адну дату —

24 мая 1800 года. Біяграфія мастака была таксама значна дапоўнена фактычнымі звесткамі дзякуючы працам І. Свірыда і К. Мытарава, заснаваным на архіўных дакументах Вільнюса і Пецярбурга. Пытанне даты нараджэння было канчаткова вырашана, калі ў справах пецярбургскай геральдыкі «Генеалогія і дакументы о дворянстве рода Ваньковичей» знайшлі выпіску з хрысціянскай кнігі Бярэзінскага прыходскага касцёла, якая сведчыць пра тое, што 24 мая 1800 года быў ахрышчаны Валянцін Вільгельм, сын Мельхіёра і Схаластыкі Ваньковічаў, народжаны 12 днямі раней. Такім чынам, была ўстаноўлена дакладная дата нараджэння і другое імя мастака. Выпіска з'яўляецца перакладам з лацінскай мовы, таму ў ёй Валенцій ператварыўся ў Валянціна.

Творчая спадчына Валенцію Ваньковіча з'яўляецца значнай і для польскай, і для літоўскай, і для беларускай культуры.

Першымі захавальнікамі і даследчыкамі творчай спадчыны Валенцію Ваньковіча сталі менавіта нашчадкі і іншыя прадстаўнікі роду Ваньковічаў. Пасля Другой сусветнай вайны большасць карцін разам з уладальнікамі аказаліся захоўваюцца ў асноўным у Мастацкім музеі Літвы ў Вільнюсе і Нацыянальным музеі ў Варшаве. Некаторая частка прадстаўлена ў Музеі Адама Міцкевіча ў Парыжы.

Партрэт знакамітай піяністкі Марыі Шыманоўскай.

Доўгі час у Беларусі не было ніводнай арыгінальнай работы Валенцію Ваньковіча, але ў 2013 годзе на радзіму вярнуўся «Партрэт Тамаша Зана» 1837 года, які цяпер належыць мастацкай калекцыі Белгазпрамбанка. З 2000 года ў Беларусі дзейнічае музей — Дом Ваньковічаў, які знаходзіцца ў цэнтры Мінска. Будынак прадстаўляе сабой помнік палацава-сядзібнай архітэктуры ў стылі класіцызму. У музеі адноўлены інтэр'еры некаторых пакояў, а таксама захоўваюцца архіўныя дакументы, звязаныя з родам Ваньковічаў, рэпрадукцыі і жывапісныя копіі партрэтаў, створаных Валенціем Ваньковічам. У 2012 годзе ў выдавецтве «Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» выйшла кніга «Ваньковічы» ў серыі «Беларускі радавод», у стварэнні якой удзельнічалі супрацоўнікі Дома Ваньковічаў і Нацыянальнага мастацкага музея. Матэрыялы з кнігі выкарыстаны пры падрыхтоўцы дадзенага тэксту.

Дар'я СМІРНОВА

Пейзаж Віленскай кафедры.

Тутэйшыя — тутэйшыя

Доўга не шанцавала Янку Купалу з яго «Тутэйшымі». Асабліва ў савецкі час. Нехта ўбачыў там нешта, што не спадабалася вастравокаму назіральніку, і п'есу надоўга паклалі «пад сукно». Не толькі ставіць яе было нельга, але і нават пісаць пра яе праўду.

Фота з сайту livelib.ru.

У маім архіве захоўваюцца арыгіналы дакументаў, звязаных з публікацыяй у энцыклапедычным даведніку «Янка Купала» артыкула, прысвечанага Купалавай п'есе «Тутэйшыя». Гэта запіскі, рэфераткі, пісьмы і г. д. У сённяшніх беларускіх архівах гэтага няма.

Як вядома, у 1986 годзе выйшаў спецыяльны энцыклапедычны даведнік, гэтка персанальная энцыклапедыя «Янка Купала» — другая пасля такой жа «Францыск Скарына». Тут ужо нельга было абыйсці маўчаннем такі значны Купалаў твор. 8 мая 1986 года тагачасны галоўны рэдактар выдавецтва «Беларуская савецкая энцыклапедыя імя П. Броўкі» Іван Шамякін піша запіску на імя сакратара ЦК КПБ па ідэалогіі Аляксандра Трыфанавіча Кузьміна. Але, што дзіўна, піша не на афіцыйным бланку, нават не на цэлым аркушы паперы, а на адарванай яго палове, падпісваецца не тытулам галоўнага рэдактара, ды і адрасата называе не па пасадае, а проста Аляксандр Трыфанавіч. Запіска не надрукаваная, а напісаная рукой Івана Пятровіча:

«Аляксандр Трыфанавіч! Адрэдагаваў асабіста, улічыўшы ўсе Вашы заўвагі. Дайце дабро, бо затрымліваецца здача апошняга выпуску; у новых умовах работы паліграфісты бязлітасныя. 3 павагай Іван Шамякін. 8.V.86 г.».

З запіскі вынікае, што гаворка наконце лёсу артыкулы пра «Тутэйшых» у Івана Пятровіча з Аляксандрам Трыфанавічам ужо была. Вось ён і паведамляе, што асабіста прапрацаваў над тэкстам, выканаў просьбу сакратара ЦК. Да запіскі І. П. Шамякін прыклаў і адбітак таго артыкула, які меркавалася змясціць у кнізе. Гэта паліграфічны тэкст, набраны ў друкарні, відаць, ужо з версткі энцыклапедыі, з перакрэсліваннямі і праўкамі.

Давайце пачытаем. Спачатку тое, што прапаноўвалася да друку, гэта значыць, верстку. Вось той мяркуемы для кнігі і набраны ўжо друкарскім чынам артыкул:

«Тутэйшыя», сатырычная камедыя К. **Далей сказ выкраслены:** Паводле вызначэння К., трагічна-смяшлівыя сцэны з мінскага нядаўняга жыцця. Напісана ў перыяд, калі К. (працяг сказа ўстаўлены рукапісны, мо выразлі дрэнна) нялёгка ішоў да разумення складаных супярэчнасцей новага жыцця. (Далей тэкст набраны). Завершана ў жн. 1922. У п'есе гучыць роздум пра шляхі і будучыню бел. народа. Але яе пафас не падываецца вышэй спачування справе рэвалюцыі. **Далей, да самага апошняга абзаца, тэкст выкраслены.** Вось ён, той першасны тэкст: Дзея п'есы адбываецца ў часы акупацыі Беларусі войскамі кайзераўскай Германіі і бурж. Польшчы. У творы спалучаюцца страснае адмаўленне аджылых парадкаў і іх абаронцаў, **далей адно слова выкраслена:** вялікая выкрывальніцкая сіла купалаўскага смеху, тонкая назіральнасць і **далей слова выкраслена:** некалькі звужана-аднабаковае разуменне рэчаіснасці, адсутнасць дынамікі ў разгортванні сюжэта. К. з'едліва высьмейваў тых, хто адседжваўся ў «ціхіх завулках» і нажываўся на нар. горы. Ён стварыў галерэю крывасмокаў-драпежнікаў: былы калейскі рэгістратар, беспрынцыповы прыстасаванец Мікіта Зноск, прайдзісвет Генрых Мотавіч, персаніфікаваны носьбіты ідэалаў дарэв. жыцця Пан, Спраўнік, Поп, Дама, дзяўчына невядомых заняткаў Наста Пабягунская. **Далей сказ выкраслены (у адрозненне ад іншых выкрэсліванняў — чорным — цэкоўскім — чарнілам):** Вастрыё крытыкі ў творы накіравана і супраць велікарускіх і польскіх шавіністаў. Вобразы Усходняга і Заходняга вучоных — злая карыкатура на прадстаўнікоў шавіністычна настроенай інтэлігенцыі, якая не хацела прызнаваць нават самога факта існавання бел. народа і ў часы стварэння бел. сав. дзяржавы актывізавала сваю дзейнасць. **Далей сказ выкраслены:** Выразна адмоўная пазіцыя К. ў дачыненні да акупантаў. У творы сцвярджаецца, што пануючыя класы здраджваюць Радзіме, народу, што класавыя інтарэсы яднаюць іх з **далей устаўлена слова:** акупантамі-наймітамі сусветнага капіталу, **далей словы выкраслены:** якімі з'яўляюцца акупанты. Учарашнім «гаспадарам» жыцця процістаяць селянін Лявон Гарошка, яго дачка Аленка, малады настаўнік Янка Здольнык. З гэтымі героямі К. звязваў свае станоўчыя ідэалы, але абмаляваў іх эскізна, ім не хапае жывой плоці, псіхал. абгрунтаванасці паводзін

і ўчынкаў. Гэта людзі слова, а не справы, «ім якраз бракуе канкрэтнага сацыяльнага падыходу да падзей рэвалюцыі, выказванні іх вызначаюцца «ўсеагульнай», «усечалавечай» абстрактнасцю» (Навуменка І. Я. Янка Купала. 2-е выд., 1980, с. 123). Твор пераходнага часу цікавы пошукамі К. ідэйнай канцэпцыі жыцця. П'еса азначае, што К. ішоў да разумення Кастрычніка агульнадэмакр. шляхам.

Упершыню — «Польмя», 1924, № 2, 3. Пастаўлена (разам з драм. паэмай К. «Адвечная песня») Магілёўскім абл. драм. тэатрам у 1982».

Вось такі павінен быў быць першапачатковы тэкст. Але...

Ёсць машынапісны тэкст пасля праўкі, яго другі экзэмпляр. Відаць, яго друкавалі ў ЦК КПБ, бо замест «у кароткае» ўжываецца адзін са складнікаў двухкося над «у», замест апоштрафа — таксама адзін са складнікаў двухкося, замест «і» беларускага рымскага лічба «І». На той час машынак з беларускім тэкстам у ЦК было вельмі мала.

Менавіта гэты тэкст без далейшых правак і змешчаны ў энцыклапедычным даведніку «Янка Купала». Але ж цікава ўсё адбывалася. Бо цэкоўскі намер быў зусім іншы, не такі аб'ёмны артыкул спачатку прапаноўваўся, ды і ацэнкі п'есы былі больш вострыя.

Давайце зірнём, што ж адбывалася з просьбай І. П. Шамякіна ў ЦК КПБ? Была традыцыйная бюракратычная працэдура працы, як і з любымі пісьмамі, зваротамі і іншымі паперамі. Адно толькі адрозненне ў гэтым выпадку: нічога з датычнага да «Тутэйшых» не зарэгістравана, таму і аказалася ў «вольным» сховішчы — проста ў сейфе аддзела культуры, а пасля ў мяне.

Дык вось, сакратар ЦК А. Т. Кузьмін на кавалачку паперы напісаў уласнай рукой даручэнне-рэфератку:

«Т. Т. Антановічу І. І., Павлову С. Е., Демчуку М. І. (тагачасныя загадчыкі аддзелаў культуры, прапаганды і агітацыі, навукі і навучальных устаноў. — А. Б.).

а) Мнение отделов о целесообразности публиковать в Купаловской энциклопедии статью по «Тутэйшых».

б) Замечания (в случае согласия) на предложенный текст. 8/V. 86».

На гэтай рэфератцы распісаўся М. І. Дзімчук, што сведчыла аб тым, што ён азнаёміўся і прыняў да ведама. Бо выконваць, згодна з цэкоўскай традыцыяй, павінен той, хто ў рэфератцы названы першым. Такім чынам, даручэнне трапіла да І. І. Антановіча — ён быў першым. А той сваёй рукапіснай рэфераткай адрасаваў выканаўцам: «Тов. Законникову С. И., Бузуку Р. Л. (загадчыкі сектара мастацкай літаратуры і сектара мастацтваў. — А. Б.).

Позиции секторов — срок 10 дней. 11.05.86».

На гэтай рэфератцы 13 мая распісаліся Бузук і Законнікаў. А раз даручэнне Законнікаву першаму, то і выконваць яму і супрацоўнікам яго сектара.

Але ж трэба было дакладваць сакратару, які даў даручэнне. Практыка існавала такая, што тыя, каму даручалася, павінны падпісаць сумесны ліст на імя «ЦК КП Беларусі» — менавіта так, безыменна (за выключэннем Першага сакратара ЦК) пісаліся тады папэры «наверх», хоць усё адно траплялі таму сакратару, хто пісаў рэфератку. З'явіўся такі ліст і ў А. Т. Кузьміна:

«ЦК КП Белоруссии

Главный редактор Белорусской Советской Энциклопедии т. Шамякин И.П. вошел в ЦК КПБ с предложением опубликовать в энциклопедическом справочнике «Янка Купала» статью о пьесе Я. Купалы «Тутэйшыя».

Отделы пропаганды и агитации, науки и учебных заведений, культуры ЦК КПБ изучили это предложение и считали бы возможным разрешить публикацию статьи в сокращенном варианте, содержащем указание на срок написания Я. Купалой пьесы и ее идейно-политическую оценку.

Невключение данной статьи в энциклопедический справочник «Янка Купала» вызвало бы очередную

кампанию наскоков и фальсификаций со стороны враждебной пропаганды. Сокращенный вариант статьи прилагается.

Зав. отделом пропаганды и агитации ЦК КПБ С. Павлов

Зав. отделом науки и учебных заведений ЦК КПБ М. Демчук (падпісаў яго намеснік — А. Б.)

Зав. отделом культуры ЦК КПБ И. Антонович

«...» мая 1986 г.»

Звернем увагу на парадок падпісаў. Ён адрозніваецца ад рэфераткі Кузьміна. Тут ужо дзейнічаў іншы прынцып: падпісанты размяшчаліся згодна з існаваўшым тады парадкам значнасці аддзелаў, першынство вызначалася не тым, хто ў даручэнні названы першым, а важнасцю аддзела ў партыйнай іерархіі. Таму аддзел прапаганды і стаіць першы. Дакладная дата на гэтым пісьме-арыгінале, як відаць, адсутнічае.

Прыкладзены тэкст быў наступны:

«Тутэйшыя», сатырычная камедыя К. Напісана ў перыяд, калі К. нялёгка ішоў да разумення складаных супярэчнасцей новага жыцця. Завершана ў жн. 1922. У п'есе гучыць роздум пра шляхі і будучыню бел. народа. Але яе пафас не падываецца вышэй **далей сказ напраўлены тым самым чорным чарнілам і ўжо знаёмым не толькі мне почыркам С. Я. Паўлава, закрэслена:** спачування справе рэвалюцыі і **рукой дапісана:** суб'ектывісцкага тлумачэння і ацэнкі некаторых сацыяльных з'яў.

Упершыню — «Польмя», 1924, № 2, 3. Пастаўлена (разам з драм. паэмай К. «Адвечная песня») Магілёўскім абл. драм. тэатрам у 1982».

А ўнізе пад гэтым тэкстам рукой С.Я. Паўлава чорным чарнілам пазначана: «Толькі не рэвалюцыі!» І яго подпіс. Машынапісны тэкст, дарэчы, таксама з такімі ж «у» кароткім і літарай «і», як і ў раней прыведзеным больш аб'ёмным тэксце.

Але, відаць, гэты тэкст не задаволіў А.Т. Кузьміна, напэўна, была вусная размова з выканаўцамі. І пасля гэтага з'явілася яго новая рэфератка-даручэнне. Але ўжо толькі І. І. Антановічу і М. І. Демчуку

Фота з сайту www.nlb.by.

Сцэна са спектакля «Тутэйшыя» ў тэатры Янкі Купалы.

Відаць, пазіцыя С. Я. Паўлава (яна ў аддзела прапаганды і агітацыі часцей за ўсё была рэзка негатыўнай да ўсяго беларускага і нацыянальнага) на той час не задавальняла А. Т. Кузьміна, які ў многіх пытаннях быў больш памяркоўным і лагальным. Ён да запіскі трох аддзелаў і прапанаванага імі варыянта артыкула напісаў:

«Т.Т. Антановичу И.И., Демчуку М.И.

Вместе с т. Шамякиным И.П. продумайте текст публикации. Срочно! (Задержка с набором книги). 21.V.86».

І тады з'явіўся той самы пашыраны тэкст (большы за прапанаваны, але меншы і іншы па змесце за першапачатковы), які і быў надрукаваны ў даведніку. Праўда, хто яго аўтары, у кнізе не пазначана.

Такія вось дакументы. А чаму ж яны не ў архіве сёння? Цікавае пытанне.

Але, відаць, таму, што ў ЦК КПБ існавала часам такая практыка, калі сакратар не хацеў «пакідаць сляды» і здаваць некаторыя дакументы афіцыйным чынам у агульны аддзел ЦК КПБ, дзе яны належна афармляліся, рэгістраваліся і пазней здаваліся ў архіў. Каб «не свяціцца» ў асабліва вострых сітуацыях, калі часам не было агульнага паразумення ўсіх аддзелаў, якім даручалася разгледзець тое ці іншае пытанне, сакратары казалі пакінуць дакументы ў тым ці іншым профільным аддзеле. Яны і ляжалі ў сейфах няпэўны час да пэўнай патрэбы. Так яны трапілі і да мяне.

Анатоль БУТЭВІЧ

Плынь і пераадоленне плыні

Літаратура ў жыцці чалавека выконвае дзве задачы — адлюстроўвае і перапісвае. Дзве функцыі дазваляюць адбыцца ўсім астатнім: літаратура становіцца крыніцай ведаў, адпачынку, нагодай задумацца — у залежнасці ад выбару першай базавай задачы. Гэта падобна да наладаў для функцыянавання твора: у пісьменніка ёсць рэчаіснасць, ад уплыву якой ён не можа нікуды падзецца. Што будзе з ёй рабіць: перапісваць або адлюстроўваць?

Кніга Алены Паповай «Песня блистающей химеры» («Мастацкая літаратура», 2019) складаецца з чатырох асобных твораў — трох раманаў, адзін з якіх «раман-спазма», і адной апавесці. Гэты зборнік твораў аказваецца своеасаблівым з пункту гледжання пастаўленага вышэй пытання, бо на працягу ўсіх тэкстаў аўтар робіць з рэчаіснасцю адначасова і тое, і іншае. Толькі калі адлюстраванне адбываецца звыклым спосабам, то аўтар перапісвае, то-бок відазмяняе ў тэксце не рэчаіснасць саму па сабе, а яе ўспрымання. Іншымі словамі, тое, што вокладкай, назвамі і часткова стылістыкай прыкідваецца белетрыстычнымі раманамі-паўсядзённымі, насамрэч аказваецца філасофскімі развагамі.

Адкрывае зборнік менавіта раман-казка з назвай «Ёгоша і маленькія-маленькія матылькі...». Спецыфічная мова твора задае стылістычную карціну для ўсяго зборніка. Ва ўсіх тэкстах захоўваюцца зусім простыя або размоўна-незвычайныя імёны персанажаў, лёгкія сінтаксічныя канструкцыі са шматлікімі інверсіямі. У гэтым счытваецца некарая гульня і іранічнасць у стаўленні аўтара да сваіх герояў і падзей, што з ім адбываюцца. У той жа час кароткія і дакладныя сказы хутка пераключаюць увагу з аднаго на іншае і ствараюць некаторую ўрывацнасць апаведу ўжо на ўзроўні мовы і робяць развіццё сюжэта ўвесь час насычаным дзеяннямі: або імклівым, або мітуслівым. Але нават мітуслівае не перашкаджае ўспрымання, бо добра стасуецца з эмацыянальным складнікам сюжэтаў.

Стылістычная аднароднасць падаецца не такой заўважнай ці, прынамсі, успрымаецца як фон для галоўнага, што аб'ядноўвае тэксты зборніка. Раманы, сабраныя пад вокладкай «Песни блистающей химеры», разказваюць пра інерцыю чалавечага жыцця, побыту, лёс і пераадольванасць, даследуюць спосабы барацьбы з ім.

Тэкст ніяк не змяняе свой тон, незалежна ад таго, што канкрэтна адбываецца. Іншы свет, забытаны і туманны прыгоды або звычайнае паўсядзённае жыццё ўтвараюць адну і тую ж, агульную, плынь падзей, якая хутка і рэзка

змяняецца, пераскоквае ад адной часткі да іншай, не дазваляючы чытачу як след прыгледзецца і прызвычаіцца. На гэта ж спрацоўвае неаднароднасць і нелінейнасць часу ў апаведзе.

Асаблівую ролю ў творах адыгрываюць стасункі паміж персанажамі і іх партрэты. Людзі больш значныя за абставіны і падзеі — такая выснова вынікае са шматлікіх адступленняў, адведзеных на тое, каб раптам распавесці пра стасункі героя з кімсьці з блізкіх. Аўтар імкнецца праз дэталі знешнасці і паводзін паказаць ролю тых ці іншых людзей у жыцці галоўнага героя. Гэта менавіта партрэты, а не апісанні характараў, бо ўсе яны выступаюць у дзеянні ў звязцы з цэнтральным персанажам, з'яўляюцца ў яго

жыцці: як нечаканая і незразумелая крыніца змен, як атрыбут вечнай мяшчанскай невыноснасці жыцця (у гэтай ролі часцей за ўсё — жанчыны, жонкі або маці), як сувязь з пэўнымі ўспамінамі або іншымі людзьмі, як крыніца рэакцыі на дзеянні галоўнага героя або наго да для праяўлення яго характара.

Агульны тон апаведу ў нейкі момант заклікае задумацца, над чым іранізуе аўтар: над павольнай і інертнай плыню жыцця або над спробамі яе пераадолець? Як увогуле ставіцца да сваіх галоўных герояў, якіх змяшчае ў стэрыльных лабараторных ўмовах, дзе кожная акалічнасць і кожны другасны персанаж павінны ўплываць на гэтага персанажа? Што ў выніку перамагае? Загалоўны раман кнігі, дзе апісваецца жыццё дзяўчыны, якая адважваецца на рэзкія яго змены, заканчваецца вельмі рамантычнымі словамі пра сусветную невыпадковасць. Кожны рух чалавека, нават самае звычайнае і незаўважнае дзеянне, адбываецца ў светабудове, і кожны з нас са сваім унікальным месцам, часам і задачай дадае свой голас гэтай невыпадковасці. Вырашэнне пытання пра перадвызначанасць падаецца такім: прыняць яе, але не дазволіць дыктаваць спосабы дзеяння. Кніга аказваецца цудоўным спалучэннем імклівае апавядання і пачуцця застою, займальнага і лёгкачутельнага сюжэта з глыбокай філасофскай задачай.

Дар'я СМІРНОВА

Падручнік птушынай мовы

Кожны раз, калі бярэшся пісаць пра кнігі з «традыцыйнай для пазіі тэматыкай», кшталту Радзімы, кахання і, канешне ж, прыроды, ёсць адчуванне нейкай стомленасці, бо чакаеш бясконцага, як гарызонт, паўтарэння адных і тых жа канструкцый: калі не слоўных, то эмацыянальных. Часам, вядома, гэты чаканні не апраўдваюцца, і тэма звярочвае з прамога шляху ў які-небудзь вобразна-метафарычны рад. Гэта ўжо асаблівае свята.

Але ў дадзеным выпадку давялося сутыкнуцца з кнігай, у якой і вобразнае адлюстраванне праз прыроду, і эмацыянальная рэакцыя на яе, і філасофскае напаўненне самога паняцця «прырода» так па-майстэрску даведзена да абсалюту, што пазбаўляецца ўсяго звыклага чыгатакма воку.

Зборнік Валянціны Аксак «Кава ў арліным гняздзе» («Кнігазбор», 2019) пачынае расплюшчваць нечаканасцямі вочы чытачамужо з назвы. Спачатку яна проста падаецца незвычайнай, але чытаеш анатацыю, і на цябе абрушваецца адзін слой расшыфроўкі, а пасля — яшчэ і яшчэ больш. Гэта восьмая кніга Валянціны Аксак, і ў анатацыі для падкрэслівання сімвалізму згадваецца, што арлы падчас шлюбных гульняў «выкрасаюць у небе абрысы васьмёрка». Праз гэтую інфармацыю

і паўсядзённую ўстаноўку таго, што кава — атрыбут раніцы, счытваеш з назвы кнігі неверагодную метафару з рамантычна-інтымным кантэкстам. Далей, сустракаючы гэты вобраз у кнізе не аднойчы, счытваеш яшчэ і супастаўленне дому і чагосьці дзікага, чалавечай паўсядзённасці з сілай, што не ведае руціны, хаця і паўтарае адладжаныя сістэмныя цыклы кожную хвіліну, дзень, год.

Цікава, як абсалютная прыродная накіраванасць вершаў пазбягае і фальклорнага адухаўлення, і прамой пейзажнасці. Аўтарка бачыць замест пейзажа сапраўдную мову — знакі, сімвалы, пасланні, быццам чытае магічную кнігу. Гэта ўвасабляецца і ў яскравай колеравай насычанасці тэкстаў. Валянціна Аксак быццам вучыцца не толькі чытаць гэтую мову, але і размаўляць на ёй у вершах. Апісанае ў анатацыі зліццё голасу паэта з навакольнымі гукамі раз-пораз адбываецца літаральна.

Аўтарка ідзе далей за птушыную мову — у мову ўсяго навакольнага — і ў ёй дасягае майстэрства не проста гаварыць, а маляваць поўны відэавобраз, які ўспрымаецца візуальна, гукава, сэнсава, трыма словамі.

углыб
Гонта.
Ганак.
Грунт.

У кнізе сапраўды шмат птушыных вобразаў, і больш за ўсё — арлоў. Гэты вобраз ужо ў першых вершах выяўляе сваю шматслойнасць: і чалавек, і агульнапрыродная моц, найвышэйшы назіральнік. Вечныя вагі паміж чалавечым і прыродным працягваюцца і адбываюцца ў нешматлікіх цялесных вобразах. Цела — носьбіт і абмежавальнік прыроднай сутнасці.

Уіцкі ад дзікае словы
ў завінены рай
сталіся бегам
па трэнажорнай дарожцы.
Дрот ад датчыка пульсу
спутаў ногі,
стоп-кадрам завіс
заваконны пейзаж,
прытупілася яркасць малюнка,
і паветра згула,
як застылая манная каша.

Прыкладна ў сярэдзіне зборніка з'яўляецца своеасаблівае тлумачэнне такога балансу — хрысціянскія вобразы: вершы займае прастора і час Вялікадня. Аўтарка доўга і ўдумліва ўзважвае тэму смерці: у адзінае цэлае звязваюцца нябесна-паветраныя вобразы і карані чалавечага жыцця — памяць пра сваякоў.

Бліжэй да другой паловы зборніка менавіта з тэмы Вялікадня пачынаецца больш «чалавечая», менш метафарычная частка. Тут знаходзяць адбітак разважанняў аўтаркі, стасункі з іншымі. Часам гэта падаецца зусім проста, быццам дзённік: сны, падзеі, фантазіі, думкі, успаміны.

У гэтым дзённіку шмат асцярожна-жаночага, схаванага, сцішанага і вельмі традыцыйна-жаночага. Таксама як і тэма кахання, якая не лезе на вочы, а застаецца адчуваннямі, намёкамі ў вершах. Але пытанне жаноцкасці, прысутнасці і заўважнасці жанчын у светабудове займае Валянціну Аксак асабліва, што яскрава заўважна ў вершы пра «блудную дачку»:

Галоўнае ж у іншым.
што ў нас бывае,
калі Бог насылае
толькі дачок?
Як тут тады
выглядае
са спадчынай,
блудам,
вяртаннем да бацькі
старэйшай — малодшай?

На шчасце, зборнік пазбаўлены відавочнага і трывіяльнага кампазіцыйнага рашэння з сезонамі года, але вобразы і развагі ў ім перажываюць своеасаблівы жыццёвы цыкл. Можна лічыць, што кампазіцыя закальцоўваецца, але гэта адбываецца за кошт расшыфроўкі вобразаў, сэнсу, які счытваецца.

Вось проста зараз
ён нясецца нада мною,
якісьці велізарны
нетутэйшы птах,

Цікава, як абсалютная прыродная накіраванасць вершаў пазбягае і фальклорнага адухаўлення, і прамой пейзажнасці. Аўтарка бачыць замест пейзажа сапраўдную мову — знакі, сімвалы, пасланні, быццам чытае магічную кнігу. Гэта ўвасабляецца і ў яскравай колеравай насычанасці тэкстаў. Валянціна Аксак быццам вучыцца не толькі чытаць гэтую мову, але і размаўляць на ёй у вершах. Апісанае ў анатацыі зліццё голасу паэта з навакольнымі гукамі раз-пораз адбываецца літаральна.

і так вяшчуе свету
сваю неверагодную,
нікім дагэтуль
не сказаную захопленасць
пазным краем,
што ўздрыгваю
і спрабую адлучыцца
ад звычайных нораў
і іншае
мільён гадоў таму
збуйцвелай трасіцы.

Адчуванне вечнага назіральніка пацвярджаецца ў апошнім вершы. І, добра ўчытаўшыся, разумееш, наколькі цесна і гарманічна ён звязвае ўсе астатнія тэмы і эмоцыі, якімі прасякнуты тэксты кнігі. «Кава ў арліным гняздзе» Валянціны Аксак аказваецца сапраўдным падручнікам птушынай мовы — не зусім у фразеалагічным значэнні. Той мовы, якой напісана кніга прыроды, чалавечай сувязі з ёй і адрознасці ад яе.

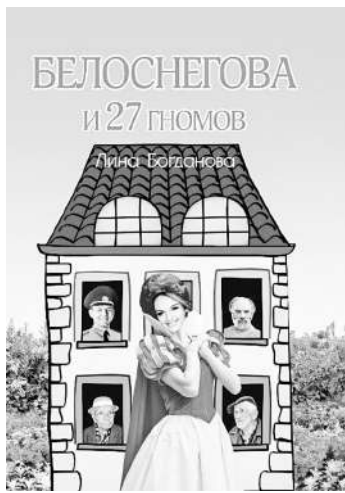
Дар'я СМІРНОВА

Рух у патрэбным кірунку

Кажучы пра папулярнасьць чытання, нельга не звярнуць увагу і на тое, што многія літаратуразнаўцы, крытыкі, выкладчыкі і нават пісьменнікі час ад часу могуць прысароміць за густ, пра які, вядома, спрачацца не варта. Між тым некаторыя з іх заклікаюць найпрост чытаць, а ўжо што — Альбера Камю ці Паўла Каэля, Андрэя Платонава ці Дар’ю Данцову, Міхася Стральцова ці Наталлю Батракову — значэння не мае. Асабліва за гэтую ідэю змагаюцца школьныя настаўнікі, якія імкнуцца прывіць дзіцяці густ да літаратуры ледзь не любымі прымальнымі спосабамі. Але ці можа аматар філасофскага рамана атрымліваць асалоду ад не ў меру сентыментальнага апавядання ці ўдала закручанага дэтэктыва? Як паказвае практыка, гэта цалкам магчыма.

Час ад часу чалавеку незалежна ад літаратурных пераваг хочацца прачытаць нешта такое, што не прымусіць шалёна біцца сэрца ад адчування геніяльнасці напісанага і не змусіць каторы раз задумацца над сэнсам (ці бязглуздасцю — як каму падабаецца) жыцця. Раман Ліны Багданавай «Беласнегава і 27 гномаў», што летась пабачыў свет у выдавецтве «Беларусь», падыдзе для гэтай мэты як мага лепш. Выразная сюжэтная лінія, адсутнасць шматлікіх адступленняў-разважанняў, зразумелыя тэма і ідэя паспрыяюць ненапружанаму баўленню часу.

Перад чытачом — класічная гісторыя кахання з элементамі дэтэктыва. Спачатку аўтар знаёміць з героем, які і рухае сюжэт у патрэбным кірунку. Выступаючы ў ролі негатыўнага персанажа, Інакенцій Дрында (націск можна паставіць паводле свайго меркавання) увасабляе сабой ледзь не ўсе заганы, звязаныя з ідэяй капіталізму. Ацаніўшы перавагі жыцця і працы ў вёсцы, беспрынцыповы бізнесмен

пераезджае ў мястэчка пад назвай Доўгая, каб развіваць сваю справу на іншым узроўні, пры больш спрыяльных умовах. Але ўжо на першай старонцы тэксту ён крыху шкадуе пра такі выбар, бо ў вёсцы без дзяўчат і рэстаранаў ды бараў рабіць няма чаго. Згадваючы нейкую Варвару, якую безнадзейна і безадказна кахае, Кеша задумваецца: «Нет, что ни говори, а давненько я в городе не бывал. Пора, брат, наведаться. Подыскать девчонку-конфетку, оторваться по полной. И для души полезно, и для тела. А эту фифу мы ещё успеем к рукам прибрать. Не испортится... И не денется никуда». Відавочна, ад самага пачатку аўтар паміж радкоў зашыфроўвае сваё адназначнае пасланне: горад — зло, а вёска — дабро. Між тым Інакенцій Дрында адзіны з трох галоўных персанажаў, які пераехаў у вёску згодна з уласным жаданнем, а не вымушана. Да гэтай непрыкметнай дэталі вернемся крыху пазней. Увогуле ж, герой імкнецца жыць сённяшнім днём і жадае

шмат зарабіць не толькі для сябе, але і для будучай сям’і, але паказаны як невялікага розуму чалавек — мара любога рэжысёра так званага мыла. Давялося б толькі прыбраць няўменне Кешы выказаць свае пачуцці і як вынік згадкі пра пастаяннае выкарыстанне ненарматыўнай лексікі.

Варвара, якую на працягу твора як толькі не называюць (у залежнасці ад адносінаў герояў), паўстае як недасяжная мара любога мужчыны. Разумнай, прыгожай і цнатлівай ва ўсіх сэнсах (што красамоўна падкрэсліваецца) дзяўчыне ці зайздросцяць, ці ўсхваляюць яе, нібы начытаўшыся антычных панегірыкаў. Нягледзячы на тое, што сама Варвара Беласнегава з’яўляецца толькі ў 4-м раздзеле, згадкі, мроі, фантазіі пра яе працягваюць увесць твора. І адзінае, што персанажы твора могуць паставіць галоўнай гераіні ў папрок, — мадэльны рост. Жыхарка горада, Варвара Беласнегава пачала жыць у вёсцы толькі з прычыны моцнай алергіі на гарадскі смог, якая з’явілася ўвогуле знянацку. Пачаўшы сапраўды іншае жыццё, яна пасялілася ў бабулі і пачала працаваць настаўнікам фізічнай культуры ў школе і сацыяльным работнікам у інтэрнаце.

Апошняю з галоўных роляў выконвае ўчастковы, якога панізілі ў званні і накіравалі ў вёску ў якасці спагнання за тое, што, добрасумленна выконваючы працу, перайшоў дарогу нейкім уплывовым людзям. Ідэаліст, упэўнены ў сваіх здольнасцях, дзеля кахання дзяўчыны — гэта, вядома ж, Варвара — ён адступаецца ад сваіх прынцыпаў, затое дапамагае людзям. На жаль, у адрозненне ад негатыўнага персанажа, пра Уладзіміра з лёсавызначальным прозвішчам Варварын сказаць больш няма чаго.

Не будзе сэнсу чытаць дадзены твор, калі распавесці пра яго асноўны складнік — завязку і далейшае развіццё гісторыі. Але нельга не адзначыць нечаканы, сацыяльны, бок рамана «Беласнегава і 27 гномаў». Як ужо гаварылася, Беласнегава — сацыяльны работнік, «гномы» — жыхары аднаго з аддзяленняў інтэрната з якімі яна працуе. Аўтар уздымае даволі складанае пытанне неўладкаванасці старэйшага пакалення і непатрэбнасці бацькам дзяцей з асаблівасцямі псіхічнага развіцця, хоць нічога новага ў гэтай тэме не адкрывае. Так, у творы распавядаецца пра пляменніка Інакенція, Ягора, якога маці, знаходзячыся ў адчайным становішчы з-за хворага сына, аддала ў інтэрнат і з’ехала з кавалерам за мяжу. Дзядзька ж так-сяк наглядаў за ім. Але роля хлапчука на гэтым не заканчваецца і выклікае самыя супярэчлівыя пачуцці, бо дарослыя выкарыстоўваюць дзіця для дасягнення сваіх мэт. Іх дзеянні падаюцца ўвогуле не апраўданымі.

На мой погляд, выданне сапраўды знойдзе свайго чытача: у цэлым гэта лёгкае чытванне, бо аўтар сканструявала твор такім чынам, што напружвацца ні на працягу чытання, ні пасля не патрабуецца. Ліна Багданава не хавае патрэбных ёй ідэй, а, наадварот, неаднаразова вылучае іх у тэксце. Так, тэма вёскі завяршаецца на тым, што станоўчыя героі застаюцца жыць тут назаўсёды, імкнучыся палепшыць умовы вакол сябе. Хоць сур’ёзных перадумоў, акрамя прыгажосці наваколля, здаецца, для гэтага не было, прынамсі, для Уладзіміра Варварына. Акрамя таго, аўтар да апошняга радка верная аптымістычнаму настрою: «Кажется, на этот раз повезло всем... Бывает и такое в жизни!» Спадзяёмся!

Ю́генія ШЫЦЬКА

Адштурхніся, дыхай

Гэтая рэцэнзія магла б пачацца з белага сцяга. Са спробы прэвентыўнай крытычнай капітуляцыі, бо, як аказалася, больш складана прафесійна адрэфлектаваць не тое, што ўключае неверагодную колькасць культурных кодаў (і гэтым павялічвае шанцы на прабелы ў разуменні), а тое, што з гэтымі кодамі стараецца не ўзаемадзейнічаць ўвогуле (а калі і карыстаецца імі — то нароўні з другарадна-побывальнымі вобразамі). Але калі прастора белага колеру і ахіне літарнае зерне гэтага тэксту, то не ў якасці сімвала безагаворачнай перамогі пачуццёвага над разумовым, а ў якасці прыняцця правілаў гульні і спробы прымірыць сэрца і розум абодвух аўтараў — паэтычнай кнігі і рэцэнзіі на яе.

«Вада пачынае жыць» — паэтычны друкарскі дэбют Артура Камароўскага, які здзейсніўся дзякуючы краўдфандынгавай платформе Ulej і выдавецтву «Галіяфы» на пачатку гэтага года. Кніга сваім мінімалістычным і натуральным падыходам да аповеду асыціруецца са з’явай так званай «чыстай паэзіі», у межах якой некаторыя паэты XIX ст. імкнуліся ствараць паэтычныя тэксты, абапіраючыся не столькі на паэтычную мову і нейкія культурныя традыцыі, колькі на ўласнае паэтычнае светаадчуванне і поўнае эстэтызму назіранне за навакольным светам, што набліжала такую паэзію да досыць літаральных, але не менш істотных паэтычных практык Усходу. Аднак вопыт пісьма Артура моцна адрозніваецца ад вопыту яго ўмоўных папярэднікаў, бо кропкавае адлюстраванне будзённых дзеянняў і пейзажаў працуе не на агульную безасабовую карціну звышчалавечнай усёпаэтычнасці, а наадварот: праз агульныя рэчы раскрываецца ўнутраны стан аўтара. І нават болей: галоўны вобраз кнігі — вада — накіраваны не на што іншае, як на раскрыццё цялеснасці. У вершы «мора», дзе чытач і даведваецца пра тое, што «вада пачынае жыць», паэт робіць, здаецца, найбольшую (у межах аднаго тэксту), амаль маніфестарную колькасць кампліментарна воднай стыхіі, у выніку чаго адбываецца свайго роду зліццё вады і чалавека. Вада становіцца нечым падобным да анёла-ахоўніка — адначасова і жывога сябра, і функцыянальнага шчыта, які знаходзіцца дзесьці ўнутры і ў той жа момант увасоблены ў асобны празрысты слой скуру, чыя задача —

аддзяляць унутраны свет аўтара ад знешніх пагроз. Наступная важная метафарфаза адбываецца з вадой некалькімі вершамі пазней, у творы «горад-вада»: там горад, як вобраз-носьбіт канфлікту са знешнім светам, таксама зліваецца з вадой, і са словамі «гэты горад — вада, як і ты. адштурхніся, плыві» канфлікт быццам бы вычэрпваецца. Аўтар калі і не цалкам адмаўляецца ад эскапіскай стратэгіі суіснавання са знешнім светам, то хаця б знаходзіць нешта сваё (тую самую ваду) у асобнай яго частцы. Дарэчы, дзіўна, што асноўнае станаўленне горада ў якасці чагосьці кшталту антаганіста прыходзіцца на наступны верш, «дзякуй, Артур»: ці гэты верш (і некаторыя іншыя) павінен быў бы знаходзіцца крыху раней, каб падрыхтаваць глебу для канфлікту, ці ўжо існуючай кампазіцыі не хапае дэталі пазла, якая раскрывала б незавершанасць «воднага прымірэння».

Вяртаемся да ранейшага тэзіса — чаму ж усё гэта не класічная гісторыя эпохі рамантызму з мяцежным паэтам і воднай стыхіяй, а менавіта гісторыя цялеснасці? Вада ў вершах Артура жывая не ў казначна-сімвальным сэнсе, а ў сэнсе антрапаморфным, персанафікаваным, і праяўляецца гэтае жыццё з акцэнтамі тактыльнасці («рака абдымае цябе за плечы», «мора... цалуе так, як ніхто, нідзе», «халоднае мора пацалуе гуліва пяткі», «мора гладзіць нясок», «бакі ракі... зазываюць паголенай скурай», «рэкі — артэрыі нашых целаў» і г. д.). Сярод такіх частак цела, як «плечы» і «спіна», дзякуючы сваёй семантычнай шырыні, вылучаецца «скура»: праз гэтую лексічную адзінку герой аўтара ўключаецца ў сістэму адаптацыйна-самаідэнтыфікацыйных адносінаў, падчас усталявання якіх цялеснасць, акрамя фізічнага аспекту, набывае і ледзь бачны сацыяльны.

У сваіх творах Артур будзе камерную прастору, уласны мікракосмас, з дапамогай вобразных пераважаў — і менавіта ў гэтай лексічнай лакальнасці хаваецца галоўны недахоп кнігі — яе наймаверная аднастайнасць. Нават не самы ўважлівы чытач лёгка зможа знайсці шэраг вобразаў-паўтараў, якія качуюць

з верша ў верш. А ўважлівы з прадстаўленага арсенала паўтараў зможа скласці цэлую анкету:

- 1) Любімая зямная жывёла: *смоўж*;
- 2) Любімая марская жывёла: *кіт*;
- 3) Любімае дрэва: *каштан*;
- 4) Любімы колер: *біруза*;
- 5) Любімае ежа: *яблыкi, слівы*;
- 6) Любімы музыкальны жанр: *джаз*;
- 7) Любімы паэт: *Барыс Рыжы*;
- 8) Любімая пара года: *лета*;
- 9) Любімы алкаголь: *скотч*.

У анатацыі ёсць словы, згодна з якімі кніга складаецца з тэкстаў, напісаных «цягам апошніх трох гадоў», але на самай справе, нават калі б аўтар пазіцыянаваў свой дэбют як «Зборнік сачыненняў па тэме «Як я правёў лета. Выбранае (2017—2019 гг.)», пазбавіцца самапаўтараў гэта не дапамагло б. Такім чынам, тое, што павінна было выіндывідуалізаваць аўтара з «чыстай паэзіі» ў нешта самабытнае, у выніку кусае руку, якая корміць, і згрызае яе цалкам, пакідаючы паэта нават у меншай ступені сабой, чым ён ёсць у сваім базавым, пазакніжным становішчы.

Да паэзіі можна падыходзіць па-рознаму, ставіць перад ёй дыяметральна супрацьлеглыя задачы, мэтанакіравана засяроджваць увагу на тых ці іншых элементах. З пункту гледжання пошуку гатовых паэтычных універсальных і атрымання акадэмічна-прафесійнай асалоды «Вада пачынае жыць» — дакладна не тое, дзе гэтыя ўстаноўкі змогуць рэалізавацца. Але калі разглядаць гэты дэбют як свята нараджэння новай асобы ў сучаснай беларускай паэзіі — «роды», безумоўна, адбыліся. Пакуль што суаднясенне актыўных органаў дыхання з навакольным асяроддзем адбываецца ў нечым хаатычна, але з часам, калі адбудуцца ўсе належныя ідэнтыфікацыі і выпрацоўцца адпаведныя рытмы, дыханне Артура Камароўскага мае ўсе шанцы на тое, каб, стаўшы часткай вялікага хімічна-паэтычнага кругавароту, прыўнесці ў паветра нешта дзіўнае і непаўторнае.

Данііл ЛЫСЕНКА

Змітрок МАРОЗАЎ

Спявай, пакуль спяваецца, паэце...

Спявай, пакуль спяваецца, паэце,
Сябе ў нястомнай працы не шкадуй,
Душу радком сталёвым загартуй...
А славу, пахвальбу хай носіць вецер!

Ты патанала ў рамонкавым возеры,
Ды толькі я цябе выратаваў...
Усяго адным пацалункам!

Тэрмін маіх пагасцінаў на зямлі
Ведае толькі Творца.
Відаць, таму і не спяшаюся жыць.

Часам чую: «Мая хата з краю».
Але ж нярэдка
Менавіта з крайняй хаты
У вёсцы пачынаецца
Вялікі пажар.

Калі бацькоўская вёска
Патанае ў начной цемрадзі,
Шукаю ў зорным небе
Прытулак для сваёй бяссоннай душы.

Каржакаваты дуб
Сярод жытнёвага поля
Змог бы шмат чаго расказаць
Пра перажытае за свой немалы век.
Ды толькі ён, як і многія з нас,
Бязмоўны.

У роднай вёсцы ноччу плачуць хаты —
Не вернуцца ні дочки, ні сыны.
Пустыя хаты, я таксама вінаваты,
І мне сваёй не выплакаць віны.

Мне чамусьці сёння не пяецца —
Разварэдзіў сэрца тэлефон...
Там, дзе плачуць, сябра мой смяецца,
Дзе смяюцца людзі — плача ён.
Зноў званок! Знаёмы бачу нумар.
Тэлефон здымаю — цішыня...
Мо сяброўства наша — сумны гумар,
Проста тэлефонная гульня.

Пахаванне вёскі

Выносяць з хаты казённую труну
Залётныя родзічы...
Апошнюю. Адно...

Фота Кастуся Дробава.

Чалавек чалавеку паляўнічы.
Мігель Эрнандэс

Зямля не Райскі сад.
А Эдэм бясконцых войнаў.
Спрэчак і звад,
Дзе кропля чалавечай крыві
У мільён разоў таннейшая
За кроплю нафты.
Чалавек палюе на чалавека...
Няўжо гэта плата за першародны грэх
Адама і Евы?

Калі не стане на Зямлі
Апошняга Паэта,
Засохнуць гоні і бары,
І галактычныя вятры
Змятуць, як пыл, планету,
Калі не стане на Зямлі
Апошняга Паэта...

Вераснёўскі вечар

Ахінае ціша бор і поле.
Толькі я спакою не прашу.
Залатое полымя таполі
Акрыліла спячую душу.
Што мне зараз ціша палаявая,
Што мне бору векавога сон,
Калі зноў душа мая спявае
З тапалінай песняй ва ўнісон!

Верлібр не мае ланцугоў —
Дакладней, рыфмы і сюжэта.
Затое на крыжы радкоў —
Распятая душа паэта.

Крылатыя аўтографы ластавак
На блакітным аркушы неба,
Бадзёры бас чмяля
Над зачараванай ружай,
Пералівісты смех дзятвы
Пад маім кляновым акном,
Раскрыленым у вечнасць, —
Непаўторныя, як імгненне
Майго імгненнага жыцця.

Міхал БАРАНОЎСКИ

у нейкім старым фільме
пра жывых мерцвякоў
быў момант
калі каханак зрабіўся зомбі
а дзяўчына ад яго ўцякала
апанаваная жудой і адчаем
змагалася да апошняга
хавалася і адбівалася
пакуль не апынулася з ім у адной
прасторы

з якой не мелася выйсця
і тады я пабачыў як жыццё
ператвараецца ў смерць
пабачыў акт безумоўнай пакары
пранізлівае прыняцце непазбежнасці
яна сама адкінула з шыі валасы
каб хлопцу зручна было кусаць
каб скончыць гэты бег і пакуту
каб апынуцца з ім на адзін бок
каб таксама быць цемрай
роспач з праклятай палёгкай
любоў і падзенне ў бездань
чаму я згадваю гэтую сцэну

калі думаю пра будучыню сваёй краіны
чаму той жа вусцішны холад
адчуваю ў сонечным спляценні

гэта ж проста бязглуздая жахалка
гэта ж проста гісторыя пра каханне

Не везёт мне в смерти, повезет в любви.
Б. Акуджава

рыбар на беразе
мёртвай ракі
чакае паклёўкі
думае па той бок
пэўна лавілася б лепш

Харон у дзяжурцы глядзіць
«Белае сонца пустыні»
перажывае за сумленнага калегу
па мытнай справе

увішны рытэйлар прапаноўваў
шматсільны матор
каб паскорыць работу
і яго пераправіў няспехам

вые на поўню трохгалоўы сабака
у каб цябе воўк з'еў
нервеўца гаспадыня

хлопчык з дзяўчынкай
кідаюць у ваду бутэльку з лістом
да мамы і таты

раз два тры буль
раз два тры чатыры пяць буль
трэба браць больш пляскаць
каменьчыкі

каб скочылі далей
тлумачыць разважлівае маладому

глядзі каго я прывёў
крычыць Гервасій
і ўсмішка не не дыў кранеца
куточкаў вуснаў

крыху мацней чым звычайна
сіцкае руку новай сяброўцы Арфей
калі праходзіць з ёй побач з прычалам

Ала НІКІФОРСКАЯ

асыпаліся сэрцы як лісці
ні адно не змагла затрымаць
ці прысвойць

у бязлітасна доўгай прасторы
чужога сусвету
шукала цябе
каб аднойчы знайсці
і згубіць назаўсёды

каб не страціць ніколі
і халодны сусвет замяніць
на ішчаслівы

перанісваю вершы
мяняю праграмы
чарую жыццё на сустрэчу
твой голас
яшчэ не прыйшоў мне здалёк
а рэха ўжо адбіваецца ў сэрцы

гэтае лета ў свеце асеннім
згубілася — як назаўсёды
лашчыць і цешыць душу і цела
светліць стамлёныя вочы

след твой згубіўся ў зімовых
прасторах
ці адшукаю калі?

даганяю — і не магу дагнаць
бягу — а ты адыходзіш усё далей
у сне
у бязмежжы Сусвету
у бяскончасці сцежка і шляхоў

перамога сустрэча

на хвалях твайго болю
плаваю ў бязмежжы мора
захлынаюся
і падаю ў сваім чалавечым бяссіллі

я даю табе Магдэбургскае права
як Леў Сапега — Слоніму
у тысяча пяцьсот дзевяноста
першым годзе
ты можаш патэлефанаваць мне
а можаш — не тэлефанаваць
ты можаш адварнуцца
і не сустрэцца са мной ніколі
а можаш — прыляцець
і ўпасці на калені
і застацца са мной назаўсёды

ты вольны
на любое з гэтых — пералічаных
і непералічаных —
дзеянняў

мой прывілей
пацвярджае верасень
сваёй сургучовай пячаткай —
шчодрымі промнямі сонца
і ледзь парывалымі лісіямі
гарадзенскіх каштанаў

Мікола АДАМ

Нашчадкі Захара Беркута

Урывак з рамана

...Бацька казаў, што іх род — гэта нашчадкі Захара Беркута, таго самага, што некалі зладзіў у Карпатах супраціў манголам. «Адзінства людзей, дзякуючы якім была здабыта перамога, будзе страчана, — неаднойчы паўтараў ён калісьці прачытанае. Ліхія часы надыдуць для народа, але адзінства адродзіцца, і настануць шчаслівыя часіны...».

Ці хацеў бацька, каб так было, пераказваючы сюжэт аповесці Івана Франка дзесяцігадоваму сыну на рыбалцы з начоўкай, Беркут не ведаў. Па шчырасці, ён ніколі не задумваўся над сваім радаводам. Не да таго было. У дзяцінстве меліся іншыя цікавосткі, нашмат важнейшыя за нейкіх там прашчураў, нават згадкі пра якіх даўно пакрыліся мохам даўніны. Беркут больш узіраўся ў будучыню, бо менавіта яна абяцала жыццё, а мінуўшчына, наадварот, цягнула ў нябыт, быццам нячысцік у твань. Хаця чытаць пра прыгоды піратаў, мушкецёраў, Следапыта, рыцараў караля Артура ён любіў і часта адасобліваўся ад усіх на гарышчы дзеля спаткання з чарговай займальнай гісторыяй. Цягаў жа кнігі ўпотаікі. Шматлікія тамы месціліся ў вялізнай грувасткай шафе за шклом насупраць дзедавага ложка. Дзед яго некалі служыў у царскім канвоі і на свае вочы бачыў не толькі ўсю імператарскую сям'ю, але і вядомых пісьменнікаў — Дастаеўскага, графа Талстога, Тургенева. За любоў да чытання, між іншым, і быў звольнены, бо казак-канваір усё-ткі мусіў ахоўваць жыццё і здароўе санцалікіх, а не лунаць недзе ў аблоках ці паміж кніжных старолак. Дзед быў родам з Кубані, але пасля звальнення з царскай службы дахаты не вярнуўся, бо саромеўся свайго звальнення, ды яшчэ з-за кніг... Яго б зганьбілі там, на радзіме. А ён ганьбай чытанне не лічыў, таму рушыў туды, куды вочы глядзелі. Гэтак і апынуўся ў Цішкоўцы, дзе пачаў вучыць мясцовых дзетак, а потым і ўсіх ахвочых грамаце.

Бабуля распавядала, што ў Цішкоўку дзеда прывяло каханне. Яны пазнаёміліся ў Пецярбургу яшчэ тады, калі дзед нёс царскую службу, а бабуля служыла пакаёўкай у доме графа Загорскага, чый маёнтак знаходзіўся паміж Цішкоўкай і Капітонаўкай. Яна выхоўвалася разам з адзінай дачкой Загорскага, таму і атрымала выдатную адукацыю. Бабуля не толькі ўмела дбайна ўходжвацца на двары, але і музыцы рэвалюцыі іх усіх знішчылі, а маёнтак спалілі. Бабуля з горыччу расказвала пра гібель сям'і графа.

Бацька быў доўгачаканым адзіным сынам пасля чатырох дзяўчат — цётка Беркута. Нервовы, бясстрашны і бескампрамісны, ён ненавідзеў паноў і не разумев, чаму мусіць гарбаціцца на іх і тым больш паважаць. Яны ж за ўсё жыццё нават палец аб палец не ўдарылі. Таму яшчэ ў падлеткавым узросце з вялікім энтузіязмам аддаўся рэвалюцыйнай барацьбе, прымаў удзел у падзеях 1907 года, што скаланалі ваколіцы і колішні Елісаветград,

а пазней — Кіраваград. Уступіў у сацыял-дэмакратычную партыю і пасядзеў некалькі гадоў у Елісаветградскай турме. Падчас Першай сусветнай вайны апынуўся на фронце ў сапёрнай роце, дзе яго жыццё, без перабольшвання, штохвілінна вісела на валаску. Нейкім чудам не трапіў пад нямецкую газавую атаку. Узвод, у якім ён служыў, якраз тады накіравалі ў тыл на адпачынак пасля ўдала выкананага задання. Напачатку бацька верыў у неабходнасць вайны да пераможнага канца, бо не хацеў бачыць чужынцаў на зямлі продкаў. Нават бязглузду і дзікую гібель паплечнікаў апраўдваў неабходнымі стратамі, што суправаджаюць кожную вайну.

А потым адрокся цар. Прычым адрокся не толькі ад прастола. Маладушным сваім учынкам ён здрадзіў усяму народу, пакінуўшы яго сам-насам з вайной і ворагам. Не так гэта павінна было адбыцца.

Фота з сайта livejournal.com.

Бацька думаў неаднойчы, уяўляў, як рэвалюцыя пераможа, але пасля вайны, калі знешні вораг будзе разбіты ўшчэнт. Цар здрадзіў кожнаму чалавеку, асабліва тым, хто ваяваў на франтах. Развязаў вайну і — у кусты, як апошні баягуз. Афіцэры ж ад навіны пра адрачэнне цара звярэлі, але злосьць спаганялі не на ворагах, а на салдатах, сваіх падначаленых.

Несправядлівасць абурала бацьку. Тым часам актывізавалася бальшавіцкая агітацыя ў акапах і на перадавой. Салдат заклікалі забіваць афіцэраў, адбіраць у іх зброю, пакідаць стары фронт і ствараць новы, супраць прыгнятальнікаў. Пачыналася адкрытая класавая барацьба. У палках адбываліся масавыя дэзерцірствы. Камандзір роты адпусціў усіх сапёраў па хатах. Тыя ў «падзяку» замалалі яго сапёрнымі рыдлёўкамі. Бацька не ўдзельнічаў у тым забойстве, але і не перашкаджаў злачынству — раўнадушна пазіраў. А ў галаве круцілася пытанне: што рабіць далей? Безумоўна, трэба было забіраць будучую маці Беркута, санітарку Чырвонага Крыжа, з якой бацька дужа добра паразумеўся, — і прабірацца дадому. Бо ў часці іх больш нічога добрага не чакала. Афіцэры гуртаваліся ў асобныя падраздзяленні і давалі жорсткі адлуп салдатам. Салдаты ў сваю чаргу таксама не шкадавалі афіцэраў. Бацька разумев, што вайна, якую яны вялі з немцамі, — гэта былі кветачкі, а ягадкі яшчэ чакалі наперадзе.

Маці Беркута ўчапілася за бацьку, як тапелец за саломінку, бо навакол сапраўды дзеелася нешта страшнае, і тое страшое неверагодна палохала.

Дома іх чакала яшчэ горшае выпрабаванне: Цішкоўку занялі немцы. Штаб іх

базіраваўся ў маёнтку Загорскіх, гаспадар якога збег яшчэ падчас першай, лютаўскай, рэвалюцыі. Сын той Загорскай, з якой вырасла маці Беркутавага бацькі, вярнуўся разам з варожымі войскамі і нават узначаліў карны атрад супраць мясцовых партызан, што хаваліся ў навакольных лясах. Дзед Беркута, нягледзячы на тое, што кіраваў партызанамі, у душы па-ранейшаму заставаўся манархістам, прытрымліваўся дэмакратычных прынцыпаў. За яго галаву прызначылі ўзнагароду. Бацька і маці ўліліся ў дзедаў атрад, як ручаі ў раку.

Калі немцаў пагналі з Цішкоўкі, партызаны занялі маёнтка Загорскіх. Гаспадар маёнтка прапанаваў бацьку Беркута дуэль на шпагах: маўляў, мы ж цывілізаваныя людзі. На што бацька сказаў, што той не мае права на цывілізаваны фінал, бо ці можна назваць годным учынак

самога Загорскага, які прывёў на сваю зямлю ворага, прыўнёс разбурэнне і смерць у кожную хату? Ён застрэліў графа ва ўпор з трафейнага маўзера, як сабаку. А потым яшчэ і плюнуў на распластанае цела. Не любіў ён так званую «блакітную кроў»: кроў ва ўсіх чырвоная, якім бы хто колерам яе ні называў. Сутнасці ж не зменіш. Да таго ж ён яшчэ не сустрэў ніводнага прадстаўніка вышэйшага саслоўя, якога можна было б паважаць, хіба што ў кніжках.

Дарэчы, кнігі ратаваў цаной свайго жыцця, рызыкуючы згарэць у пажары, дзед Беркута. Немцы пры адыходзе падпалілі сяло, спадзеючыся такім чынам стрымаць пагоню. Бацька не разумев фанатычнай, падобнай на рабскую, аднанасці дзеда друкаванымі словам, да таго ж напісаным дваранскімі гультаямі. Здавалася, ён ненавідзеў дзедавыя кнігі. Хай бы яны згарэлі ўшчэнт, калі не нясуць ніякай пралетарскай праўды! Але на адкрыты канфлікт не рашаўся. Адно грэбліва пазіраў на фаліянты як на ворагаў народа.

...Ужо ў сталым узросце Беркут некалькі разоў перачытваў творы Дастаеўскага і вельмі палюбіў творчасць пісьменніка. Ён быў упэўнены: калі б гэтыя творы, якія забараняліся новаспечанымі чыноўнікамі і бюракратамі ад культуры як нядобрадзейныя, непалетарскія, адсталыя, дэгенератыўныя, непатрэбныя сапраўднаму савецкаму чалавеку, кавалю шчаслівай будучыні, прачытала большасць, то, магчыма, на дваццатае стагоддзе не выпала б столькі крывы, гора і катастроф.

Цішкоўку тады пажар добра пашкумаў, але не знішчыў. Аднак усё роўна мір

у сяло пасля выгнання немцаў не завітаў. Замест яго на замыленых конях уварваліся дзянікінцы, несучы смерць і кроў. Не паспелі пазбавіцца ад дзянікінцаў, як Цішкоўку акупавала банда Грызлова, а потым і махноўцы захапілі сяло, палючы на тых жанчын і дзяўчат, што яшчэ засталіся. Беркутаў бацька не аднаго гвалтаўніка з зацятай асалодай уздымаў на вілы, нават з самім Махно быў счэпіўся, але тут падаспелі чырвонаармейскія атрады. Атаман уцякаў, аж пяты блішчэлі.

Пасля 1920 года нарэшце ўсталявалася мірная цішыня, якая злёгка аглушыла цішкоўцаў, звыхлых да бясконцых выбухаў, стрэлаў, роспачных крыкаў і стогнаў параненых. Ствараліся рэўкамы, камбеды, розныя працоўныя ды гандлёвыя таварыствы, саўгасы, калгасы. Бацька Беркута ўзначаліў Цішкоўскі калгас, адбудоўваў вёску, якая да 1930-х гадоў вырасла і ўзнавілася да непазнавальнасці.

А потым — зноў вайна, нямецкая акупацыя, канцэнтрацыйны лагер для ваеннапалонных у межах вёскі, у якім загінулі тысячы салдат, зноў партызанскі атрад... Больш за ўсё тады ўразіла бацьку Беркута колькасць мясцовых паліцаў, якія з задавальненнем служылі вермахту. З асаблівай жорсткасцю ставіліся яны да тых, з кім яшчэ нядаўна жылі, працавалі, адзначалі святы ды вяселлі, гаравалі на хаўтурах. Менавіта паліцаі паказалі немцам на хату дзеда Беркута, распавялі, што той — бацька партызанскага камандзіра, камуніста і былога старшыні калгаса. На світанку ўварваліся ў хату, выцягнулі старога разам з жонкай з ложка на двор, распалілі вогнішча з кніг. Стары Беркут паспеў перабіць дваім п'яным і нахабным маладым паліцаям кадыкі, але яго дагнала і наскрозь прадзіравіла аўтаматная чарга. Мёртвага шпурлянулі ў агонь, а бабулю прымусілі жывою зайсці ў поле і рагатаць, пакуль тая крычала, ахопленая пісягамі болю і смерці. Затым падпалілі хату і папярэдзілі сагнаных на паказальную экзекуцыю цішкоўцаў, што так будзе з кожным, хто падтрымае партызан.

Пасля гібелі старых Беркутаў бацька счарнеў і ўшчэнт ссівёў. Зацяўся, прагнуць помсты, а замест сэрца ў яго грудзях утварылася чорная яміна. Ён паасобку высочваў усіх удзельнікаў расправы. Выводзіў у лес, паліцаі стагналі і скавыталі, прасілі дараваць, некаторыя пракліналі яго і Саветы, але бацька нікога не па шкадаваў. Не меў права. Стаяў і назіраў, як тыя паміралі, глядзеў проста ў вочы. Ён хацеў, каб яны ў сваю апошнюю хвіліну бачылі яго бязлітасны і пагардлівы позірк.

Беркутаў бацька загінуў падчас баявой аперацыі па выратаванні ваеннапалонных. Здавалася, ён наўмысна лез пад кулі. Загінула і маці Беркута, якая гасцявала на сваёй радзіме, у Валыні, дзе яе і зашпела вайна. Сваякі не пусцілі жанчыну дамоў, не дазволілі вярнуцца да мужа, бо лічылі занадта небяспечным доўгі шлях на Кіраваградчыну. Калі палякі і ўкраінцы пачалі варагаваць, маці апынулася між молатам і кавадлам...

Зрэшты, Беркут дазнаўся пра тое занадта позна, каб рабіць нейкія лёсавырашальныя высновы. Таму ён і не пагдзіўся ў свой час на супрацоўніцтва з МГБ і адмовіўся ад камандзіравання ў Карпаты дзеля выяўлення бандфарміраванняў УПА. Але гэта ўсё яшчэ чакала яго наперадзе...

«У памяць пра тыя дні...»

Панцеляймон Кандратавіч Панамарэнка — складаная і дастаткова няпростая фігура ў савецкай палітыцы 1930—1960-х гг. Нарадзіўся будучы партыйны дзеяч у Краснадарскім краі ў 1902 годзе. З 1937-га — у апарате ЦК УКП (б). У 1937—1948 гадах — першы сакратар ЦК КП(б)Б. Падчас Вялікай Айчыннай вайны быў начальнікам Цэнтральнага штаба партызанскага руху пры Стаўцы Вярхоўнага Галоўнакамандуючага. Сталін высока ацэньваў яго дзейнасць. Існуюць сведчання (праўда, не пацверджаныя дакументамі) пра тое, што ён арыентаваўся на Панамарэнку як на свайго пераемніка.

Фота з сайта back-in-ussr.com

Панцеляймон Панамарэнка.

Як, напрыклад, і ў выпадку з аўтарэфератам дысертацыі на атрыманне вучонай ступені доктара філасофскіх навук — «Мова Тукая (лексіка і фразеалогія)» Г. С. Аміраў (Алма-Ата, 1968). Чытаем дарчы надпіс: «Глыбокапаважанаму Панцеляймону Кандратавічу на добрую памяць і са шчырай удзячнасцю ад былога партызана Гаяна Амірава. Г. С. Аміраў. 23/ II — 68».

«Развагі пра цаліну» Ф. Маргуна былі выдадзены ў 1968 годзе ў маскоўскім выдавецтве «Колос». Аўтограф датаваны 9 лістапада 1968 года. Чытаем: «Цаліннікі памятаюць цяжкія першыя гады засваення новых земляў у Казахстане, калі розум кіраўнікоў рэспублікі і энтузіязм усіх прыводзілі да вялікага поспеху пры малых матэрыяльных затратах. У памяць пра тыя дні прашу Вас, Панцеляймон Кандратавіч, прыняць маю сціплую працу. Былы дырэктар цаліннага зернесаўгаса «Талбухінскі» Ф. Маргун. 9. XI. 1968 г.».

У 1969 годзе «Колос» перавыдае «Развагі пра цаліну». Ф. Маргун ізноў дорыць кнігу П. Панамарэнку: «Цалінніку Панамарэнку Панцеляймону Кандратавічу. Ф. Маргун. 25. XI. 72 г.». Яшчэ адзін аўтограф пісьменніка і публіцыста — на кнізе «Хлеб і людзі», якая выйшла ў маскоўскім Палітвыдаце ў 1973 годзе: «Панамарэнка Кандратавіча — Вера Георгіеўна. 2. VI. 73 г. г. Масква».

Нагадаем крыху, хто ж такі Маргун. Фёдар Трафімавіч нарадзіўся ў 1924 годзе. З 1949-га быў на гаспадарчай працы ў Палтаўскай вобласці. З 1954 года — на цалінных землях Казахстана: на гаспадарчай і партыйнай рабоце ў Какчэтаўскай вобласці. З 1962-га —

першы намеснік старшыні Паўладарскага абласнога савета дэпутатаў працоўных. Праз год — другі сакратар Паўладарскага сельскага абкама КП Казахстана. Затым працаваў у Цалінаградзе. З 1965 года — у ЦК КПСС: інструктар, загадчык сектара Сельскагаспадарчага аддзела ЦК КПСС. З 1973 па 1988 год — першы сакратар Палтаўскага абкама КПСС. У 1968 і 1969 гг. выйшлі першыя кнігі Фёдара Маргуна — «Думы пра цаліну». Некалькімі выданнямі пабачыла свет яго брашура «Поле без плуга». У 1981 і 1983 гадах выдаў кнігу «Раскажы, поле...»

У зборы П. К. Панамарэнкі — тры кнігі Сабіта Муканава. «Выбраныя вершы», выдадзеныя ў 1954-м на казахскай мове, С. Муканаў падпісаў 28 лютага 1955 года:

«Тав. Панамарэнка. Дарагі Панцеляймон Кандратавіч! Я ведаю, што вы настойліва вывучаеце казахскую мову. Я буду бясконца рады, калі мая дадзена сціплая праца будзе Вам карысная ў гэтым Вашым імкненні. Я жадаю Вам поспехаў у гэтай і іншых Вашых працах і дзеля гэтага Вам жадаю моцнага здароўя і доўгага шчаслівага жыцця. Як пісьменнік-нацыянал, я буду Вам бясконца ўдзячны, калі Вы засвоіце мову майго роднага народа і будзеце гаварыць ці пісаць для нашага грамадства рэчы на гэтай мове. Са шчырай павагай да Вас, — Сабіт Муканаў. 28 — II — 1955 г. Г. Алма-Ата».

А на рамане «Сыр-Дар'я», выдадзеным у Маскве ў 1953 годзе ў перакладзе Л. Собалева, чытаем: «Тав. Панамарэнку Панцеляймону Кандратавічу — С. Муканаў. 5 — III — 1954 г. Масква». У тэксце ёсць пазнакі і П. Панамарэнкі. Падпісаў Сабіт Муканаў партыйнаму сакратару і зборнік аўтабіяграфічных апавяданняў «Школа жыцця» (першую кнігу з трохтомніка, выдадзены ў Алма-Аце ў перакладзе І. Шухава ў 1952 годзе): «Тав. Панамарэнку на добрую памяць. С. Муканаў. 3 май, 1954 г. Алма-Ата». Верагодна, гэтую праграмную кнігу Панцеляймон Кандратавіч мог параўнаць з трылогіяй Якуба

Коласа «На ростанях». У бібліятэцы Панамарэнкі было каля дваццаці кніг роднага песняра Беларусі — і ўсе з аўтографамі Якуба Коласа.

Ёсць і другія кнігі казахскіх аўтараў, чые імёны мала вядомыя. Напрыклад, аповесць М. І. Пічугіна «Світання над горадам», выдадзеная ў Алма-Аце ў 1953 годзе. На форзацы — дарчы надпіс: «Дэпутату Вярхоўнага Савета СССР Панцеляймону Кандратавічу Панамарэнку з глыбокай павагай аўтар-выбаршчык падносіць сваю працу — першую на рускай мове аповесць пра людзей сучаснай Караганды. М. Пічугін (Член ССПК). 24. III. 1954 г. Алма-Ата».

У 1968 г. у Алма-Аце выходзіць кніга А. А. Пагарэлава «Партызанская слава».

На тытульным лісце — дарчы надпіс: «Дарагому Панцеляймону Кандратавічу! Прыміце мой сціплы ўклад у асвятленне партызанскай барацьбы ў Беларусі. Вялікі Вам дзякуй за аказаную дапамогу ў падрыхтоўцы гэтай кнігі. З глыбокай павагай А. Пагарэлаў, г. Гур'еў. 15. II. 1969 г.». У кнігу ўкладзены ліст А. А. Пагарэлава да П. К. Панамарэнкі.

Гэты ж аўтар падносіць партыйнаму сакратару яшчэ адну сваю кнігу — ужо, праўда, выдадзеную ў Мінску, — «Ля Суражскіх варот» (Мінск, 1980). На форзацы — дарчы надпіс: «Панцеляймону Кандратавічу Панамарэнку! Практычна кіраўніку партызанскага руху ў перыяд Вялікай Айчыннай вайны! З глыбокай павагай і найлепшымі пажаданнямі Вам і Вашай сям'і! А. Пагарэлаў. Г. Віцебск. 08. 07. 1980».

Такога характару кніжная сувязь з Казахстанам, якая прасочваецца па зводным каталогу асабістага архіва і кніжнага збору П. Панамарэнкі, з'яўляецца красамоўнай характарыстыкай цікавасці партыйнага дзеяча да нацыянальнай літаратуры. Магчыма, хтосьці дапоўніць гэтыя нататкі, падказаўшы іншыя характарыстыкі пра ўвагу Панцеляймона Кандратавіча да Казахстана праз прызму мастацкага слова, мастацкай публіцыстыкі.

Мікола РАЎНАПОЛЬСКИ

Сабіт Муканаў.

Тэатральны летапіс Слоніма

Сяргей Чыгрын — прызнаны летапісец культурнага, мастацкага і літаратурнага жыцця Слонімшчыны і Гродзеншчыны. Жыве і працуе ў Слоніме. Аўтар многіх кніг гістарычнага, літаратурна-краязнаўчага характару. Новая работа даследчыка — фотальбом «Слоніmsкі драматычны тэатр» (Мінск, «Кнігазбор», 2020 год).

Выданне прысвечана 30-годдзю з часу заснавання Слоніmsкага драматычнага тэатра — адной з нямногіх прафесійных тэатральных устаноў, якія працуюць у раённых цэнтрах Беларусі.

Слонім гістарычна мае гонар і права на такую ўстанову. Каб пераканацца, зазірнём у фотальбом Сяргея Чыгрына: «Першыя звесткі пра тэатральнае жыццё ў Слоніме адносяцца да XVIII стагоддзя, калі існаваў у 1744—1769 гадах слоніmsкі школьны тэатр пры езуіцкім калегіуме...» І далей: «Вялікая тэатральная трупя вялікага гетмана літоўскага Міхала Казіміра Агінскага ў Слоніме была заснавана каля 1771 года, а спыніла сваю дзейнасць пасля 1791 года. У тэатры Агінскага працавалі прафесійныя італьянскія, нямецкія, польскія спевакі, мясцовы

беларускі хор і балет. Балетная трупя была падрыхтавана ў слоніmsкай балетнай школе».

Уражвае і такі факт: паводле «Инвентара інструментаў і музычных папер», складзенага ў 1801 годзе, збор нот твораў, што выконваліся на розных сценах тэатра Агінскага, уключаў 60 опер, 18 балетаў, 3 музычныя камедыі, 253 сімфоніі і больш як 460 музычных твораў (араторыі, арыі, музыка для дывертысменту, асобных танцаў і інш.).

Вымалёўваючы партрэт Слоніmsкага дзяржаўнага драматычнага тэатра, заснаванага ў 1990 г., Сяргей Чыгрын імкнецца падрабязна выкласці і мастацкія традыцыі горада ў XX стагоддзі. Слоніmsкія драматычныя гурткі працавалі і ў 1941—1944 гг. А пасля — у 1944—1990 гг. — у горадзе дзейнічаў Слоніmsкі народны тэатр. З ім звязаны лёсы заслужанага артыста Беларусі Аляксандра Бялова, рэжысёра Міхаіла Фрыдмана. У 1968 годзе Слоніmsкі народны тэатр ўзначаліў рэжысёр Мікалай Варвашэвіч (1934—2001). Распавед краязнаўцы істотна дапаўняе фатаграфічны матэрыял — больш

чым 200 фотаздымкаў, рэпрадукцый тэатральных афіш. Імгненні сучаснага тэатральнага жыцця — гэта збор аўтара і архіў Слоніmsкага драматычнага тэатра.

З фотаальбома чытач і глядач маюць магчымасць даведацца, што ў 1990—2020 гг. у Слоніме пастаўлены спектаклі па п'есах Я. Купалы, А. Якімовіча, В. Ткачова, Г. Марчука, А. Федарэнкі і інш.

Шкада толькі, што выданне ажыццёўлена накладам усяго ў 99 экзэмпляраў. І не кожны даследчык беларускай культуры зможа ўбачыць унікальную кніжную навінку.

Сяргей Чыгрын, першая адукацыя якога — тэатральнае аддзяленне Магілёўскага культасветвучылішча, з'яўляецца аўтарам такіх кніг, як «Янка Купала і Слоніmsшчына», «Родам са Слоніmsшчыны», «Пакліканыя на родны парог», «Чамяры і чамяроўцы», «У пошуках слоніmsкіх скарбаў», «Мастак Антон Карніцкі», «Па слядах Купалы і Коласа» і інш. Іх тыражы невялікія. Гэтая акалічнасць, як правіла, датычыць і іншай краязнаўчай літаратуры. Што, несумненна, падводзіць да думкі стварэння грунтоўнай краязнаўчай бібліяграфіі, выдання паказальнікаў, якія былі б прысвечаны розным рэгіёнам Беларусі.

Мікола БЕРЛЕЖ

Дзеці і мова: захапляльна, дасціпна

Кожны памятае са школы «залатое» правіла роднай мовы: як чуеш, так і пішаш. Ці заўжды гэта так, можна даведацца з кніжак Сяргея Зелянко, што пабачылі свет у выдавецтве «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» ў серыі для дзяцей «Таямніцы беларускай мовы».

Пасябруй з... ваўкалакам!

Ці здагадаўся хто пра тое, што ваўкалакі сустракаюцца не толькі ў паданнях ды страшных гісторыях? Выданне пад назвай «Літары-пярэваратні: аканне і яканне» распавядае пра асаблівасці роднай мовы, якія надаюць ёй асаблівую мілагучнасць. А па мілагучнасці беларуская з’яўляецца адной з самых прыемных для ўспрымання на слых сярод моў свету — другой пасля італьянскай. Да такой высновы прыйшлі даследчыкі ЮНЕСКА.

Расповед злучае веды ў галінах філалогіі і гісторыі. Так, пачынаецца ён са згадкі пра выбітнага князя Усяслава Полацкага, збудаваны ім Сафійскі сабор, летапісную «Аповесць мінулых часоў». Аўтар прыводзіць пераказаны Янкам Купалам урывак са старажытнага твора, дзе ўтрымліваюцца звесткі пра звышнатуральныя здольнасці Чарадзея. Потым з уладара «ваўкалака» пераходзіць да апісання адпаведнай з’явы ў мове. Асацыяцыя са старадаўняй таямніцай адмысловая! Менавіта яна і дапаможа дзіцяці лёгка запомніць, што пад націскам трэба пісаць «о» альбо «э», а не пад націскам — «а».

На асацыятыўным прынцыпе завучвання і грунтуецца афармленне выданняў Сяргея Зелянко. Асіміляцыя гукаў, падоўжаныя зычныя, адкрыты склад, наяўнасць паўгаласнага гука «ў» — азнаямленне з уласцівасцямі роднай мовы падаецца ў аздобе малюнкаў, прыгожых і запамінальных.

Асобны раздзел засяроджвае ўвагу на выключэннях з агульнага правіла: ужыванні «э» пасля шыпячых, пасля зычных «р», «д», «т» і цвёрдага «ц», на напісанні запазычаных, а таксама складаных слоў; на выпадках ужывання ненаціскавага «о».

Ледзь не першае правіла з тых, якія дзеці праходзяць на ўроках, — гэта напісанне «я» замест «е» ў першым пераднаціскным складзе. Але чаму тады «кефір», «герой», «Херсон», «Герасім», «зернеўборачны»? Як у тым разабрацца, дапаможа даступна выкладзены матэрыял кніжкі.

Асабліва цікава дзіцяці будзе выканаць адмысловыя заданні на старонках кнігі. Матэрыял пры гэтым, новы ці вывучаны раней, замацуецца лепш. Напрыклад, каб запомніць крыжаванкі, трэба згадаць, што такое сінонімы і антонімы. Як па-іншаму можна назваць ікону альбо знайсці супрацьлегласць для слова «цяжар»? Нават калі і ўзнікне складанасць, на апошніх старонках змешчаны адказы.

Ёсць пад вокладкай выдання для дзяцей звесткі, з якімі цікава азнаёміцца і даросламу. Наўрад ці хто калісьці задумваўся над статыстыкай: колькі разоў сустракаецца літара «А» ў аповесці Уладзіміра Караткевіча «Дзікае паляванне Караля Стаха»? А ў перакладзе твора на рускую мову, зробленым Пятром Жаўняровічам? Сяргей Зелянко падлічыў і прывёў дадзеныя ў тэксце.

Літара, вартая помнікі

У падарожжа ў свет спецыфічных графічных знакаў, з якіх складаюцца словы, запрашае кніга «Знаёмыя незнаёмы: сакрэты літар». На яе старонках дзіця знойдзе шмат адметнай інфармацыі з гісторыі з’яўлення літар, іх напісання і ўжывання. Чаму ў беларускім алфавіце 32 літары, а ў рускім і ўкраінскім — 33? У сербскім і балгарскім — 30, а ў македонскім — 31 літара?

Якая літара яшчэ некалькі гадоў таму магла пачынаць словы, а цяпер адпаведным законам ёй гэта забараняецца? Якія літары раней пазначалі лікі і як імі запісаць лічбу? Пра гэтыя цікавосткі — чарговы дасціпны расповед Сяргея Зелянко.

Наколькі мудрагеліста выглядалі літары глаголіцы, вынайзленыя Кірылам і Мяфодзіем! «Юс малы», «Юс вялікі», «Ётаваны юс малы», «Ётаваны юс вялікі», «Іжыца», — выявамі знакаў можна любавалася бясконца. Яны запрашаюць згубіцца ў мностве сваіх кругляшоў,

трохкутнікаў, завіткаў, гіпнатызуючых, заварожваючых!.. Але міжволі думаеш: нам пашанцавала, што літары, якімі карыстаемся, значна прасцейшыя і з выгляду, і па назвах!

Украінская, македонская і грэчаская азбукі; наўгародская берасцяная грамата XI стагоддзя; старонка «Буквара» Спірыдона Собаля 1636 года, другога ў свеце падобнага кшталту выдання; старонка Бібліі Францыска Скарыны ў якасці ілюстрацыйнага матэрыялу — усё працуе на ідэю кнігі, сутнасць якой — захапіць дзіця гісторыяй узнікнення пісьма, пазнаёміць з багатым светам літар.

Дарэчы, хаця выданні серыі і разлічаны на дзяцей, дарослыя (калі яны не філолагі) таксама даведаюцца нешта новае. Ці ўсе ў курсе, хто і калі прапанаваў выкарыстоўваць літару «Ў» для пазначэння адпаведнага гука ў беларускіх тэкстах? А як называецца рысачка над «Ў» і «Й»? А якая літара самая адметная ў беларускай азбукі, прычым яе няма ў алфавітах суседзяў, украінцаў і рускіх, чые азбукі блізкія да нашай?

Адзін з фактаў, якія ўражваюць у аўтарскім тэксце, — у фрагменце дыялогу. Другая частка яго на першы погляд можа падацца бяссэнсцай, а між тым ужытыя ў ім адналітарныя словы пазначаюць геаграфічныя назвы і прозвішчы:

«— Я б з’ездзіў у Берлін, Лондан і Парыж з Андрэем, Марусяй і Соняй!

— А я б — у І, О і Э з І, О і Э!»

Можна не сумнявацца: тое, што пададзена ў гульнявой форме, запомніцца найлепш!

Перагарнуўшы апошнюю старонку, адчуваеш сябе як дзіця, якое клапатліва ўзялі за ручку і правялі знаёмым маршрутам, паказаўшы тое, што раней заставалася па-за ўвагай.

Іншаземцы, якія сталі сваімі

Пра шляхі, якімі трапляюць у беларускую мову словы з іншых моў, блізкіх і далёкіх краін, распавядае выданне «Словы родныя няродныя: запазычаная лексіка». З яго старонак вучні даведаюцца пра навуку этымалогію і анамстыку, а таксама тое, па якіх прыкметах можна пазнаць запазычаныя словы і што яны абазначаюць. Аўтар распавядае аб такіх паняццях, як інтэрнацыяналізмы, пурызм, нагадвае, у якіх выпадках пасля галосных пішацца звычайнае «у», а не нескладовае. А яшчэ пра тое, у каго з беларускіх класікаў псеўданімам было імя арабскага паходжання; з якой мовы да нас трапіла найбольш слоў; што абазначаюць разнастайныя культурныя і мастацкія паняцці; як называецца самая распаўсюджаная мова свету і як называецца слова, што пры маўленні парушае яго чысціню. Адказы на гэтыя пытанні, пададзеныя захапляльна і недакучліва, — пад вокладкай кніжкі Сяргея Зелянко.

Падобным па фармаце і афармленні да папярэдніх выданняў падаецца і тое, што выйшла ў серыі «Маленькай прафесар» (толькі крыху меншага аб’ёму і без практычных заданняў). Адрасавана яно дзецям малодшага ўзросту, якія вучацца чытаць альбо толькі навучыліся. У кніжачцы «Пра літары карацелькі для беларусаў маленькіх» дзіця знаёміцца з алфавітам праз вясельны вершыкі-двухрадкі. У творах — шмат самабытных слоўцаў. Ілюстраваныя яны прыгожымі сюжэтнымі малюнкамі.

Выданні аўтарства Сяргея Зелянко вызначаюцца ўвагай да свету дзіцяці, веданнем яго псіхалогіі, пазнавальных і эстэтычных запатрабаванняў, светабачання. І гэта не здзіўляе: аўтар — сам бацька, і ўсе яго творы для маленькай чытацкай аўдыторыі праходзяць «апрабачку» на яго дзецях. Аўтар гэтых радкоў мела магчымасць на досведзе ўласнага чытання малым пераканацца, наколькі даходліва выкладзены матэрыял. У другой з кніжачак, якую вывучалі разам з дзіцём малодшага школьнага ўзросту, сустрачалася слова «агрэст». Пытаюся: «А ці правільна мы паставілі націск: «агрЭст»?» Прагучаў адказ: «Правільна, бо ўчора мы читалі: “э” пішацца пад націскам!» Ці не самая высокая адзнака з вуснаў таго, каму і адрасаваны выданні серыі?

Тадора ШПІЛЬКА

«Люблю наш край...»

Радкі верша Канстанцыі Буйло са зборніка «Курганная кветка», рэдактарам якога быў Янка Купала, невыпадкава вынесены ў загаловак. Прычына ў тым, што сучасныя аўтары і рэдактары вельмі ўжо адвольна пачалі абыходзіцца з семантычнымі сінонімамі.

Дзеля выяўлення пэўнай думкі (намеру-інтэнцыі) кожны аўтар праводзіць селекцыю наяўных у яго тэзаўрусе лексічных адзінак, якія найбольш поўна будуць люстраваць яе ў вербальным масіве (тэксце). Зразумела, што чым больш аб’ёмны аўтарскі тэзаўрус, тым большы выбар мае прадуцэнт і больш дакладна будзе перададзена яго думка. Гэта цудоўна разумелі класікі, вышукваючы слова і шліфуючы яго, бо толькі яно дакладна падыходзіла для пэўнага фрагмента твора.

Сінанімічнае багацце роднай мовы дазваляе перадаць усю гаму пачуццяў і перажыванняў, выказаць сюжэтныя перыпетыі праз безліч найменняў і дзеянняў. І менавіта семантычныя нюансы, часам «мікраскапічныя» адрозненні лексічнага значэння слова, робяць пэўнае выказванне празрыстым для разумення чытачом. Вось, напрыклад, дзеля гэтага Ніне Мацяш у вядомым вершы спатрэбілася нават два дзеясловы: «Я не *кахаю* Вас. Я вас *люблю*». Сучасныя тлумачальныя слоўнікі выразна дыферэнцуюць значэнні вылучаных дзеясловаў: *кахаць* — «мець вялікае сардэчнае пачуццё да асобы іншага полу», *любіць* — «адчуваць пачуццё сардэчнай прыхільнасці, адданасці каму-, чаму-небудзь». Таму неяк дзіўна сёння чытаць вершаваныя радкі: «Хто будзе так *кахаць* сваіх сыноў, як я *кахаю* і раней *кахала*?»; «Вясна ў правы ўступае смела, і як яе не *кахаць*?». У старабеларускай мове — і гэта фіксуе гістарычны слоўнік — дзеяслоў *кахаць* сустракаецца і ў значэнні *любіць*. Магчыма, у такім кантэксце выкарысталася яго Ларысы Геніюш: «Я ж адно ў жыцці маім *кахаю*, чаго нельга на зямлі *кахаць*». Але сёння падобнае словаўжыванне варты лічыць недакладным: «Гэта вольныя людзі, якія моцна *кахаюць* [любяць] сваю Зямлю».

Або яшчэ прыклад: «У дзверы *патэлефанавалі* нечакана (казачных персанажаў чакалі пазней)». Здаецца, зразумелая сінанімія дзеясловаў *патэлефанавалі* і *павяніць* (па тэлефоне), але ў паданалічным сказе размова вядзецца пра звонкі каля дзвярэй, таму патрабуецца праўка: *павянілі*. Спраба аўтара выкарыстаць слова з больш вузкім значэннем аказалася няўдалай. Ды і таўталогія трэба было б выправіць (да прыкладу, *казачныя персанажы мусілі прыйсці пазней*).

Наўменне адчуваць (і правараць) лексічнае значэнне выяўляецца ў сказе: «3-га кастрычніка міжнародны тэатральны форум *адчыніцца* “Баладай аб белай вішні” Святланы Клімковіч». Але *адчыніцца* («стаць адчыненым») суадносіцца з дзеясловам *адчыніць* — «адвдзячы, знімаючы або адстаўляючы ўбок тое, чым перакрыты ўваход ці выхад у якое-н. памяшканне (пасудзіну і пад.), зрабіць даступнай унутраную ці знешнюю прастору». *Адчыніцца* могуць (*адчыніць* можна) вокны, форткі, куфар... Значыць, патрабуецца праўка: форум *распачнецца*. А што з наступным сказам: «Аднак калі зацыраваны парасон *расчынілі*, з яго вытыркнулася ўжо не два, а тры ражкі!»? Тут узнікае іншая сітуацыя: трэба было выбраць дзеяслоў *разгарнулі* (*разгарнуць* — «раскрыць што-н. згорнутае, загорнутае, складзенае»). Гэты ж дзеяслоў са значэннем «расправіць, выпрастаць» замест *раскрыць* варты было б прапанаваць для праўкі ў сказе: «Бездакорна наладжаны механізм гульні ўпершыню даў збой: фантазія мела даволі падстаў страпняцца і *раскрыць* крылы, але паводзіла сябе падазрона абыякава» (мяркуем, чытач заўважыць і немілагучнасць *раскрыць* *КРЫЛЫ*, якая пасля праўкі знікне).

Перачытвайце напісанае, шануюныя аўтары, удумвайцеся ў сэнс кожнага радка, шануюныя рэдактары, каб у творы мова наша гучала арганічна і безаганна.

Я люблю сваю Айчыну і ёй веру,
Разгарну я перад ёй сваю душу.
Адчыню для дабрыні ўрачыста дзверы,
Як каханую, у госці запрашу.

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

Аляксандр ДЗЯМІДАЎ:

«Цана поспеху — крытыка»

Жывапісныя кампазіцыі вядомага беларускага мастака Аляксандра Дзіямідава трансліруюць ідэю спакойнай прыгажосці і сузіральнасці. Яркія кветкі, дзяўчаты, загадкавыя сады, фантастычныя звыры — вось вобразы, якія выкарыстоўвае мастак. Карціны Аляксандра Дзіямідава — адлюстраванне гармоніі пластычнымі сродкамі. Свой казачны свет творца захоўвае на працягу жыцця. Пра добрае мастацтва і працаздольнасць мастак пагутарыў з карэспандэнтам «ЛіМа»:

— Аляксандр, ваша творчасць асацыіруецца са святам, казкай... Вы часта паўтараеце персанажаў...

— Да мяне прыходзяць знаёмыя і пытаюцца: «Саша, чаму ў цябе ўсе хлопчыкі і дзяўчынкі падобныя на брата і сястру?» Калі ўспомніць мае работы, напрыклад, 2002 года, там прадстаўлена адна трактоўка, а тое, як я раблю цяпер, — іншая, нават стылістычна. Я мяняюся як чалавек, мяняюцца мае жаданні і бачанне як мастака. З'яўляюцца колеравыя перавагі. Раней для мяне было нармальным напісаць бірузовы твар. Калі працаваў на Кіпры, заўважыў, што твары атрымаліся чырвоныя, быў здзіўлены: усё да такой ступені кантрасна, нават занадта. На выстаўках у Літве і Эстоніі маю творчасць не ўспрынялі. Таму, калі кажуць, што карціны шмат у чым падобныя, я не згодны. Як агульнае, зборнае, мой пасыл такі: чалавеку павінна быць утульна з работай (гэта для мяне прынцыпова), неабходна ўзаемадзеянне паміж творам і гледачом. З-за насычанасці дабром, цеплыней, неагрэсіўнасцю, магчыма, і ствараецца ўражанне, што карціны ўсе крыху падобныя. Але я імкнуся ўвасобіць зборны вобраз дабра: добрыя людзі, кветкі, звыры, якія не зусім звыры. Мае каты не зусім каты, рыбы з чалавечымі вачыма, як працяг, як цень чалавека, абярэг. Мяне заўсёды расчульвала, калі ідзе дзіця і побач з ім — такога ж памеру сабака — незразумела нават, хто большы: сабака альбо малы. Такія жыццёвыя сюжэты і фарміруюць мае вобразы. Некалькі гадоў таму я адкрываў выстаўку ў Віцебску, дзе прадставіў рэтраспектыву сваёй творчасці: работы з 2002-га па 2017-ы. Калі паглядзець усе творы за пятнаццаць гадоў, можна

З асабістага архіва мастака

талантамі я не вылучаўся, быў звычайным хлопчыкам. У той перыяд назапашваў жаданне. Працягваліся здольнасці, але я быў вельмі няўсёдлівы. Калі дома яшчэ мог на нечым засяродзіцца, то ў студыі гэта рассяялася. Наогул, усё, што тычылася адукацыі, давалася мне з вялікай цяжкасцю. Гэта працягвалася вельмі доўга. Таму дзякуй маме за яе цяргненне: яна хітрыкамі, тлумачэннямі спрабавала мяне ўтрымаць.

Творцы выбіраюць сабе героя. Для мяне гэта быў сусед па лецішчы. Ён рэзаў па дрэве, рабіў сам мэблю, займаўся садам, у яго быў сабака, яшчэ ён — выдатны апавядальнік. Гэта ўсё мяне чапляла. Дзякуючы гэтаму чалавеку ўва мне адбылася метамарфоза. Калі я вучыўся на другім курсе, ён мне даў кніжку пра мардоўскага мастака Сцяпана Эрзю. Кніжка была вельмі цікавая, уразіла. Дзякуючы ёй маё стаўленне да жыцця змянілася, пачаў захапляцца іншымі кнігамі.

Я паступіў ва ўніверсітэт на мастацкае афармленне, але гэтая спецыяльнасць мне не падабалася. Любоўі фармальна да кампазіцыі не было, хоць веды давалі выдатныя (карыстаюся імі да гэтага часу). У 1989 годзе паступіў у інстытут, у тым жа годзе пачаў удзельнічаць у маладзёжных выстаўках. У 1994 годзе адбылася мая першая персанальная выстаўка. У верасні 1995-га, пасля заканчэння інстытута, я адправіўся ў Брусель на выстаўку, дзе былі прадстаўлены мае творы. Павінен быў прыйсці Чынгіз Айтматаў. У мяне была работа «Белы параход», хацеў з пісьменнікам каля яе сфатаграфавання. Не атрымалася, бо Айтматаў захварэў, а праз два гады ён памёр.

— Аляксандр, вы залежыце ад меркавання гледача або больш абавіраецеся на ўласнае «я»?

— З аднаго боку не, з другога — залежу. Мастаком рухае самалюбства, дзякуючы якому ён і рэалізоўваецца. Гэта як чалавеку з маленькага горада, які прыехаў у мегаполіс: трэба даказваць, што ён можа. Закон жыцця. Маё мастацтва даспадобы далёка не кожнаму, і дзякуй Богу. Было б горш, калі б падабалася ўсім. Чым лепшы твор, тым больш крытыкі. У цэлым цана поспеху — гэта крытыка. Але, тым не менш, не варта да яе ставіцца хваравіта — няхай пакажуць, што могуць зрабіць лепш.

— Лічыце сябе паспяховым мастаком?

— Як творчы чалавек я рэалізаваўся. Мне, вядома ж, хацелася б большага. Але казаць, што не дасягнуў пэўных вяршынь, не магу. Мяне многія гледачы памятаюць па работах, якія выстаўляў у 1994 годзе. Тады ж не было ніякай рэкламы. Ды і наогул, некаторыя карціны капіруюць. Даходзіла да смешнага: аднойчы з майго каталога быў узяты тытульны твор, і на яго замовілі копію. Нават людзі, якія мяне ведаюць, замаўляюць копіі ў іншых мастакоў, таму што танней. Гэта не радуе, але паўплываць на працэс не так і лёгка.

— Ці выстаўляеце свае творы на продаж?

— Так, гэтым і живу. Аднак ёсць невялікая калекцыя работ, якія пакідаю сабе. Тут справа і ў светапоглядзе, і ў тэхніцы, тэмы цяпер новыя. Часам, вядома, вяртаюся да старых, але, як тады, больш не працую: па-іншаму адлюстроўваю людзей, неба, краявіды. Часам кажуць, што мае работы сумныя, што казка — гэта знешняя форма, а за ёй — думка невясёлага мастака. Камусьці даспадобы мая тэхніка, але не падабаецца, як я пішу людзей. Але і тут глядач у нечым мае рацыю, бо пра густы не спрачаюцца.

— На з'ездзе Саюза мастакоў абмяркоўвалі праблему: сёння многія творцы, асабліва маладыя, з'язджаюць з краіны. Як вынік — было прапанавана не ўлічваць адукацыю. На вашу думку, ці абавязкова

мастаку атрымліваць адпаведную адукацыю і на колькі яна дапамагла вам?

— Мастаку адукацыя абавязкова. Пытанне толькі ў тым, якая адукацыя. Я лічу, што ўсё павінна крыху змяніцца: як раней, напрыклад, хадзілі да майстра вучні. Мне адукацыя сапраўды дапамагае, асабліва тое, што далі некаторыя выкладчыкі. Многія мастакі з'язджаюць жа не па славу, а проста мяняюць прафесію. На жаль, у нас няма традыцыі мець карціну дома, не кажучы ўжо пра скульптуры. Сёння канстатуюць, што нешта падобнае з'яўляецца, але ў працэнтных адносінах гэта нуль. У нас вельмі шмат таленавітых мастакоў. Беларуская зямля сапраўды нараджае таленты, але часам яны губляюцца з-за сістэмных фактараў. Любая традыцыя для мастацтва вельмі важная. А ў нашым грамадстве дарыць карціны нават на святы непрымальна. Гэта хутчэй прэцэдэнт, чым традыцыйная частка мастацтва.

— Існуе меркаванне, што творцу любой сферы мастацтва неабходна натхненне. У чым сакрэт вашага натхнення?

— Я працую кожны дзень. Гэта як у журналістаў: ні дня без радка. Хацелася б, вядома, працаваць больш. Бываюць дні, калі робіш падрыхтоўчую працу, напрыклад, нацягваеш палотны. Гэта доўгі працэс. Але, як кажа Уладзімір Савіч, нават калі ты пачысціў палітру,

«Кветкі».

то ўжо дакрануўся да мастацтва. Твор і ёсць натхненне. Працаваць трэба пастаянна, таму што навык сыходзіць. Гэта толькі здаецца, што заўтра, праз месяц зробіш, але ўнутраны палёт губляецца. Мастацтва як спорт: трэба пастаянна трэніравацца — інакш усё дарэмна, пасля ні добрая памяць, ні ідэя не дапамогуць.

— Ведаю, што вы можаце зрабіць твор на заказ, аднак не працуеце з натурай...

— Выконваючы працу на заказ, улічваю пажаданні па колеры, але не зраблю дакладна так, як хоча чалавек, зраблю, як уяўляю сам. Я ствараю сваё: кветкі, людзі, перажытыя мною падзеі. З натуры не пішу. Раней спрабаваў. Я выкарыстоўваю ўражанне, усё астатняе — мая выдумка.

— Вашы творы вельмі метафарычныя. Ці важна, каб глядач разгадаў, зразумеў ідэю?

— Мне прынцыпова, каб я змог раскрыць яе ў працы. Глядач усё роўна бачыць не тое, што паказвае аўтар, і гэта нармальна, бо погляд свежы. Я напісаў карціну, далей яна жыве асобным жыццём. У кожнай работы свой лёс, які залежыць і ад ідэі, і ад гісторыі стварэння, і нават ад месца сярод іншых твораў. Напрыклад, адну маю добрую карціну чамусьці на кожнай выстаўцы спрабуюць схваць у куток.

— Ці абавіраліся калі-небудзь на творчасць іншых мастакоў?

— Канечне. У кожны перыяд творчасці былі свае фаварыты. Аднак па-ранейшаму мне вельмі па душы мастакі, якія працавалі ў канцы XIX — пачатку XX стагоддзя. Шмат у чым я прытрымліваюся традыцыі гэтага перыяду мастацтва. Мне падабаецца і тагачаснае стаўленне да творчасці, і сама форма мастацтва: яна для мяне абсалютна арганічная. Вельмі люблю постімпрэсіяністаў. Наогул, важна глядзець на арыгінальныя карціны, таму што часам рэпрадукцыі спараджаюць вялікае расчараванне.

Вікторыя АСКЕРА

«Па вуліцы».

заўважыць розніцу: і па колеры, і па тэматыцы, але галоўнае — не раблю агрэсіўнага мастацтва.

— Вы не ствараеце агрэсіўнае мастацтва, бо лічыце, што ў жыцці і без таго хапае негатыву, каб яшчэ адлюстроўваць яго ў творчасці?

— Разумею, дабру не трэба нічога даказваць, яно само па сабе, а агрэсія ў тым і заключаецца, што яе даказваюць. Як правіла, гледачы запамінаюць адмоўнага героя. Менавіта таму з агрэсіўным мастацтвам прасцей атрымаць прызнанне, яно прадугледжвае неверагодны эфект. Але мне няпроста ўспрымаць такія тэмы.

— Пра вашу асабістае жыццё вядома няшмат, асабліва пра дзіцячыя гады. Раскажаце, як прыйшлі да жывапісу, чым вас прыцягнула мастацтва?

— У дзяцінстве я любіў ляпіць з пластыліну. (Папсаваў усе палавікі!) Пасля на змену прыйшлі дрот, дрэва, рабіў чалавечкаў. Мама, якая заўважыла цягу ствараць, аддала мяне ў студыю. Бліскучымі

У рэжым анлайн

Беларускія фільмы на інтэрнэт-пляцоўках

Сёння, калі ў свеце складаная эпідэміялагічная сітуацыя, многія сэрвісы ідуць карыстальнікам насустрач і прадастаўляюць свабодны доступ да вялікай колькасці інфармацыі і забаў. Некаторыя беларускія фільмы таксама з'яўляюцца анлайн, а таму прапануем вам падборку карцін, якія варта паглядзець.

Рэжысёрку Дар'ю Жук у нашай краіне ўжо мала хто не ведае. Некаторыя маладыя беларускія рэжысёры лічаць, што Дар'я намінацыяй свайго фільма «Хрусталь» на Оскар расчыніла акно ў Еўропу на сусветных кінафестывалі. Калі «Хрусталь» для вас — ужо пройдзены этап, звярніце ўвагу на дыпломную кароткаметражную работу Дар'і «Сапраўдная амерыканка» (у інтэрнэце шукайце «The Real American»).

Фільм «Заўтра» — незалежная безбюджэтная карціна Юліі Шатун, высокаяцэнная і прызнаная беларускай кінасуполкай. У гэтым фільме кожны зможа знайсці нешта знаёмае, з жыцця, і аб'ектыўна пасля прагляду не застаецца.

«Summa» — прыгожая і па форме, і па змесце гісторыя пра сяброўства пажылога польскага мастака Анджэя Струмілы і маладой беларускай мастачкі Марыі. Такім фільмам мы абавязаны майстру беларускай дакументалістыкі Андрэю Куцілу. На жаль, 9 красавіка герой фільма — мастак Анджэй Струміла — памёр. У памяць пра яго праваўладальнікі прынялі рашэнне выкласці фільм *Summa* ў адкрыты доступ.

Кадр з фільма «Заўтра».

Калі хочацца яшчэ дакументальнага кіно, то, думаем, наступны фільм вас таксама зацікавіць. 9 красавіка адбылася анлайн-прэм'ера прыгожага дакументальнага фільма «Балота Ельня», які быў створаны музычным YouTube-праектам *KURS:RA* сумесна з камандай *KROK FILMS*. Дзіўнае месца Беларусі — балота Ельня — налічвае 9 тысяч гадоў. Яно займае 200 кв. км і служыць домам для 130 відаў птушак. Усё гэта гучыць уражліва, а выглядае яшчэ больш неверагодна.

Не можам не параіць жыццесцвярдзальную дакументальную гісторыю віцебскай каманды невідучых футбалістаў і іх трэнера. Рэжысёр Вольга Абрамчык пры падтрымцы тэлеканала «Настоящее время» зняла фільм «Трэнер. Гульня ў цемры» пра людзей, якія, старанна працуючы над сабой, перамагаюць абставіны і страхі, асвойваюць навык, знаходзячы ўпэўненасць у сабе, а затым пацвярджаюць статус чэмпіёнаў Беларусі па міні-футболе катэгорыі B1 (футбол у цемры). А ва ўсім гэтым ім

дапамагае іх трэнер і сябар Алег Кірылаў.

Наступны фільм — з катэгорыі «Не для ўсіх». Не кожны глядац ацэніць шумную VHS-плёнку, праходкі, знятыя адным дублем і працягласцю пяць хвілін. Фільм «Сашына пекла» Мікіты Лаўрэцкага ўжо паказвалі на фестывалях у Гётэборгу, «Лістапад», ММКФ.

Кароткаметражны фільм Улады Сяньковай «From A Great Height» — змрочнае кіно ў халодных тонах на такую ж змрочную тэму: непрыманне і непрыняцце бежанцаў, людзей у складанай жыццёвай сітуацыі нікому не патрэбных.

Напрыканцы распаўядзем пра фільм рэжысёра Максіма Шведа, які можна аднесці да катэгорыі «Падумаць». Фільм «І шчасце» — пра хлопчыка з аўтызмам. Думаем, пасля прагляду карціны кожны сам задасць сабе патрэбныя пытанні і пастараецца на іх сумленна адказаць. Можна, з такіх разоў з сабой і пачынаюцца змены.

Максім Швед лічыць, што цяпер — час глядзець беларускае кіно, таму што яно блізкамі нам вобразамі можа расказаць гісторыі, якія дапамогуць даць адказы на зладзённыя пытанні. Падтрымліваем Максіма і спадзяёмся, што вы ўжо шукаеце ў сетцы ўпадабаны беларускі фільм.

Наталля ВАВІЛОНСКАЯ

Кадр з фільма «Балота Ельня».

Мультфільмы не толькі для дзяцей

Якую анімацыю варта паглядзець дарослым

Сёння пэўныя вядомыя анімацыйныя фільмы не праходзяць узроставы ценз для прагляду дзецьмі, аднак некаторыя работы як у Беларусі, так і за мяжой ствараюцца адмыслова для дарослых. Мы склалі спіс з 8 ачынных анімацыйных фільмаў, якія будзе цікава паглядзець дарослым.

1. «Ронда-капрычыёза» (рэжысёр Ігар Волчак)

Па матывах старажытнагрэчаскага міфа рэжысёр Ігар Волчак стварыў анімацыйны фільм «Ронда-капрычыёза».

Анімацыйны фільм «Ясны сокал».

Фільм пра вясковага дзівака Антося, у якога ёсць заповітная мара — зрабіць крылы і ўзляцець у неба, як легендарны Ікар. У выніку, падобна да героя старажытнагрэчаскага міфа, Антося паўторыць сюжэт знакамітай карціны Брэйгеля «Падзенне Ікара».

2. «Будзьма беларусамі!» (рэжысёр і аніматар Юлія Рудзіцкая)

Мультыплікацыйнае кіно «Будзьма беларусамі!» прысвечана гісторыі Беларусі са старажытнасці да нашага часу. Тэкст і музыку для фільма напісаў вядомы беларускі музыкант Лявон Вольскі. Фільм заклікае

ганарыцца сваім паходжаннем і гісторыяй.

3. «Ясны сокал» (сцэнарыст і рэжысёр Ірына Кадзюкова)

Па матывах народнай казкі сцэнарыст і рэжысёр Ірына Кадзюкова з камандай нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм» стварыла незвычайны анімацыйны фільм «Ясны сокал». Ён можа пакінуць неадназначнае ўражанне. Аднак фільм на вечную тэму — каханне, якое пераадоўвае на сваім шляху ўсе перашкоды.

4. «Залатыя падковы» (сцэнарыст і рэжысёр Ірына Кадзюкова)

«Залатыя падковы» — анімацыйны роздум пра шчасце і яго адцэнні. Фільм створаны па матывах казкі Ханса Крысціяна Андэрсена. Як ні дзіўна, але ў цэнтры сюжэта — гісторыя гнаевіка, які жыве ў каралеўскай стайні. Яму меркай шчасця бачацца залатыя падковы, а таму ён хоча іх займаць. Але, можа, жыццё добрае і без залатых падкоў?

5. «Птаха» (рэжысёр Аляксандр Ленкін)

Анімацыйная праца «Птаха» — выдатны аргумент на карысць таго, каб больш анімацыйнага кіно стваралася для дарослых. У гэтай лірычнай

навеце пра простыя радасці чалавечага жыцця аўтары сцэнарыя Аляксандр Ленкін і Сяргей Кацёр змаглі таксама паставіць адно з найважнейшых філасофскіх пытанняў у жыцці: «Навошта мы існуем?» У кожнага адказ свой, а паразважаць пра гэта можаце падчас прагляду фільма «Птаха».

6. «Фокус» (рэжысёр Марыя Матусевіч)

Фільм «Фокус» выкананы ў адной з самых складаных тэхнік — лялечнай анімацыі. Гэта найстаражытнейшая тэхніка, якая ўзыходзіць да марыянэтак, тэатра ценяў і масак. «Фокус» стаў дыпломнай працай Марыі Матусевіч. Гэтую невялікую гісторыю прыемна глядзець, слухаць і вывучаць дэталі. Нават у момант, калі палічыце, што вас больш няма чым здзівіць, стваральніца па-майстэрску ўразіць твістам. Фільм атрымаў узнагароды на фестывалях у Варшаве, Лодзі, Калінінградзе і Суздаль.

7. «Маладзільнае возера» (рэжысёр Алег Торбік)

Анімацыйны фільм «Маладзільнае возера» — дыпломны праект рэжысёра Алега Торбіка. Малавяны і стылізаваны пад японскую графіку, ён глядзіцца цудоўна. Гісторыя распаўядаецца

стрымана, як хоку. А музычная тэма добра дапаўняе візуальны складнік фільма. Акрамя гэтага выкарыстанне ў фільме колеру — асобны інструмент расповеду. Паралельна з развіццём сюжэта колер ад чорна-шэрага дасягае свайго піка падчас кульмінацыі ў далікатна-ружовым колеры сакуры, а потым зноў цёмнае. Эстэтычная асалода пры праглядзе гарантавана.

8. «Выканаўца» (рэжысёр Данііл Жугжда)

«Выканаўца» — меланхалічная гісторыя чалавека, які не можа эмацыянальна аднавіцца пасля таго, што яму даводзіцца здзяйсняць па службе. Чаго чакаць ад фільма? Выдатнае анімацыйнае выкананне, дарэчнае і зачаравальнае музычнае суправаджэнне, а таксама нагода для разважанняў пасля прагляду.

Анімацыйнае кіно — не толькі для дзяцей. У беларускіх аўтараў ёсць добрыя работы, якія заваёўваюць прызы на сусветных кінафестывалях. Акрамя таго, усе вышэйпералічаныя работы знаходзяцца ў адкрытым доступе ў інтэрнэце. Гэта значыць, беларускі аніматарам ёсць што прапанаваць айчынным глядачу. Дык, можа, надышоў час паглядзець сваё кіно?!

Наталля ВАВІЛОНСКАЯ

Легенда Купалаўскага

Цікавыя факты з жыцця Генадзя Аўсяннікава

Народнаму артысту Беларусі і СССР Генадзю Аўсяннікаву — 85. Больш чым шэсць дзясяткаў гадоў ён іграе на сцэне Купалаўскага тэатра. Дакладней не іграе, а жыве. І таму яго вельмі любяць, таму ў свае гады акцёр па-ранейшаму запатрабаваны.

Пошукі выбару

Нарадзіўся Генадзь Сцяпанавіч у 1935 годзе на Магілёўшчыне. Калі яму было ўсяго некалькі месяцаў, памёр бацька. Скончыўшы сем класаў, хлопец паступіў у Магілёўскі машынабудаўнічы тэхнікум, а праз год забраў дакументы і падаўся ў Рыгу ў мараходнае вучылішча. Але і там затрымаўся толькі на паўгода. Вярнуўся ў Бялынічы, дзе вырашыў даучыцца ў дзесяцігодцы. Школа ў райцэнтры славілася мастацкай самадзейнасцю і драмгуртком.

— У школе была настаўніца нямецкай мовы Мар'я Мікалаеўна Геда, якая кіравала драмгуртком, — успамінае Генадзь Аўсяннікаў. — Яна мяне нейкім чынам падштурхнула, падказала. А паколькі да таго часу я ўжо стаў знакамітым артыстам гарадскога пасёлка Бялынічы (мы з сябрам Шурам Тыліным былі і канферансье, і ва ўсіх святах удзельнічалі), вырашыў паспрабаваць — падацца ў Мінск. А чаму не? Раз усе кажучы, што таленавіты, можа, і атрымаецца.

Студэнцтва

У Беларускай тэатральна-мастацкай інстытут Генадзь Сцяпанавіч паступіў у 1953 годзе без асаблівых складанасцей, нягледзячы на высокі конкурс. Даслаў дакументы, атрымаў выклік. Кансультацыю праводзіў вядомы акцёр Дзмітрый Арлоў. На экзаменах чытаў вершы, а потым атрымаў запрашэнне з'явіцца на заняткі. Генадзю Аўсяннікаву пашчасціла трапіць на курс легендарнага педагога, народнага артыста БССР, прафесара Канстанціна Саннікава, які адразу заўважыў харызму і здольнасці студэнта.

Студэнцкае сяброўства захоўваецца на ўсё жыццё. Дабро не забываецца. Дапамагалі адно аднаму ў цяжкіх сітуацыях. Калі Генадзь Аўсяннікаў стаў вядомым купалаўцам, ён разам з яшчэ некалькімі акцёрамі атрымаў добры пакой у велізарнай камунальнай кватэры ў цэнтры Мінска. А пазней аддаў яго сябру.

— У студэнцкія гады мы жылі ў адным пакоі інтэрната. Два комікі. Пастаянна разгадвалі крыжаванкі, — расказвае Генадзь Сцяпанавіч. — Я часам «тармазіў». Цяпа Шабан ведаў больш. Ён лічыўся яшчэ і моднікам. У яго былі сваякі ў Вільні. Усё ж такі амаль замежжа. Перападалі ад радні добрыя пінжакі. Я іх потым за Жэнькам даношваў. Пакой аддаў і аддаў. Яму больш патрэбна. У Мінску я быў свой, меў шмат сяброў, а ён прыехаў з Віцебска. Яму трэба было яшчэ ўваходзіць у тэатральнае асяроддзе.

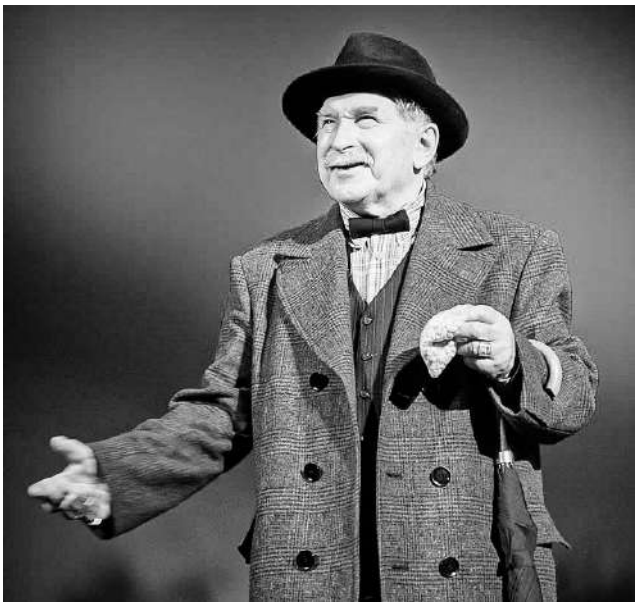
Купалаўскі

У 1957-м акцёр скончыў інстытут і быў прыняты ў Купалаўскі тэатр. Разам з ім у найлепшую трупу краіны былі залічаны Віктар Тарасаў, Галіна Талкачова і Марыя Захарэвіч (у будучыні ўсе народныя артысты Беларусі).

Зрэшты, на сцэну Купалаўскага Генадзь Сцяпанавіч выйшаў яшчэ студэнтам — у масоўцы легендарнага спектакля «Паўлінка». Пазней яго настаўнік Канстанцін Саннікаў увёў у свой спектакль «Канстанцін Заслонаў».

Акцёр і ролі

Слава і прызнанне прыйшлі да акцёра не адразу: шмат гадоў яму давялося адольваць «школу масавых сцэн». Кожны вечар выходзіў на сцэну, быў

Генадзь Аўсяннікаў.

заняты амаль ва ўсіх спектаклях. Да яго з павагай ставіліся калегі, любілі глядачы, ён атрымліваў падзякі, прэміі ад адміністрацыі тэатра, яго адзначалі крытыкі як цікавага і абаяльнага майстра эпізоду. Персанаж Аўсяннікава ў спектаклі «Яшчэ раз пра каханне» па п'есе Эдварда Радзінскага быў бліскучы і запамінальны. Важнай на той перыяд стала роля Джыпа ў спектаклі «Што той салдат, што гэты» Бертольта Брэхта. Роля зусім маленькая, але акцёр праявіў вынаходлівасць, фантазію, што ў выніку ўвасобілася ў вобразе жорсткага і бяздушнага персанажа. Шмат гадоў гэты спектакль не сыходзіў са сцэны, у ім мяняліся выканаўцы, але ролю Джыпа нязменна іграў Генадзь Аўсяннікаў, пастаянна напаўняючы яе новымі дэталямі.

У Купалаўскім Аўсяннікаў выканаў дзясяткі разнастайных роляў.

— Тэатр — жывое мастацтва. Калі я прымушу вас нават не паплакаць, а хача б затуманю вочы, значыць, нешта адбылося, мэта дасягнута, — упэўнены акцёр. — Але так, каб на працягу ўсёй п'есы людзі перажывалі разам з героямі, плакалі і смяяліся, самі адчуваючы сябе на сцэне, бывае вельмі рэдка. Для мяне такія спектаклі — «Трыбунал» і «Страсці па Аўдзею». Там у фінале расстрэльваюць усю сям'ю. Як можна стрымаць слёзы? Пасля дударэўскага «Вечара» да мяне падышла адна жанчына: «Дзякуй вам. Я адразу пабегла бацькам тэлефанаваць». І я яе разумею: там фінальны маналог вельмі моцна чапляе.

Розныя амплуа

Працу ў тэатры акцёр сумяшчаў з працай на тэлебачанні, у студыі радыётэатра, у тэлевізійных пастаноўках. Імя Генадзя Аўсяннікава добра ведаюць і аматары кіно. Ён здымаўся ў такіх вядомых кінастужках, як «Доўгія вёрсты вайны», «Апошняя лета дзяцінства», «Полымья», «Дунечка» і іншых. Яго голас ведаюць нават дзеці: у дзіцячых перадачах Аўсяннікаў выконваў ролю... гарохавага супу. Таксама ён агучваў мультфільмы, сярод апошніх — «Зімоўе звяроў», «Як Несцерка небыліцы расказваў», «Прыгоды Несцеркі».

— Радзе — мой другі дом. Там у мяне было шмат роляў. Нават крокі Леніна агучваў. Імкліва так прайшоў, а Павел Сцяпанавіч Малчанаў голасам Уладзіміра Ільіча: «Таварышы!» У іншым спектаклі я іграў каменны вугаль, а Станюта — рыдлёўку. І ўсіх п'яных сантэхнікаў іграў. Але былі і сур'ёзныя работы.

У 1970-я і 1980-я гады беларускае тэлебачанне часта выпускала тэлефільмы і тэлеспектаклі. Аўсяннікаў нярэдка стаў з'яўляцца на экране. Ён зняўся ў 84 кінафільмах, але наўрад ці яго запамнілі

як кінаакцёра. А шкада. Ніхто не раскручваў тады таленавітага, самабытнага, ні на кога не падобнага тэатральнага артыста, як у свой час гэта рабілі з І. Смактуноўскім, А. Далем, А. Барысавым, А. Басілашвілі і дзясяткамі іншых.

У Генадзя Сцяпанавіча не было ніякага жадання рабіць кар'еру. Прасіць не ўмеў. Задавольваўся тым, што прапаноўвалі. Для некаторых артыстаў зорны час надыходзіць рана і гэтак жа хутка канчаецца.

Макаёнкавец

Асоба Генадзя Аўсяннікава заўсёды трапляла ў рэзананс з яго сцэнічнымі героямі. Здавалася, што

роля напісана драматургам толькі для яго. Больш за ўсё хадзіла легенд пра тое, што выключна для яго пісаў п'есы Андрэй Макаёнак.

Артысту часта казалі: «Пачакай, твой час прыйдзе». І ён прыйшоў разам з п'есамі Андрэя Макаёнка.

Усё пачалося з Цярэшкі Калабка ў «Трыбунале», гэткага роднага брата знакамітага Васіля Цёркіна. Асабліваць таленту Макаёнка і Аўсяннікава — уменне ўспамінаць аб трагічным не толькі са смуткам, але і з гумарам — сакавітым, здаровым, народным. Аўсяннікаў агучыў, ачалавечыў, ажывіў найлепшыя літаратурныя вобразы, напісаныя Андрэем Макаёнкам. Ён зрабіў Калабка нацыянальным героем. Потым іграў мудрага дзеда Цыбульку ў «Таблетцы пад язык».

— З Макаёнкам мне, вядома, пашанцавала, — расказвае артыст. — Што праўда, то праўда: усе яркія ролі ў яго п'есах былі мае. Але наконт шанцавання — гэта яшчэ як паглядзець. А можа, так і павінна было здарыцца. Беларускіх мужыкоў, натуру народную, я ж па-сапраўднаму люблю. А ў Макаёнка быццам бы за звычайнымі дыялогамі — такія характары: з крывёю, з мясам! Казалі, што Макаёнак пісаў пад маю творчую індывідуальнасць. Але я не думаю, што, сядзячы за стол, ён казаў сабе: «Ану дай напішу п'есу гэтаму акцёру». Хоць я сыграў ва ўсіх, акрамя першай і апошняй. Менавіта ў створаных Андрэем Ягоравічам характарах ёсць нешта адэкватнае маёй творчай індывідуальнасці. Мне так здаецца. Таму і кажуць пра мяне часам: «Ён нейкі макаёнкаўскі». І я ганаруся гэтым.

Калі Андрэй Макаёнак узяўся пісаць сваю самую складаную філасофскую п'есу «Святая прастата», ён, ствараючы біблейскага старца, разлічваў на артыста Аўсяннікава. Так за параўнальна кароткі час хітраваты брыгадзір Калабок набыў мудрасць усёвяднага вясковага дзеда Цыбулькі і ператварыўся ў Старца, які вырашыў, што ён прэзідэнт. Простае

сялянскае ўменне паразважаць пра грошы і ўладу прайшоў праз усе тры п'есы і тры спектаклі. Іх пастаноўшчык рэжысёр Валерый Раеўскі называў артыста трагікомікам і сцвярджаў, што Аўсяннікаў заўсёды суаўтар.

«Шляхціц Завальня»

Так артыст прыйшоў да свайго монаспектакля «Шляхціц Завальня». Рэжысёр Уладзімір Савіцкі ўбачыў у простых гісторыях Яна Баршчэўскага мудры сэнс і ўтварыў Аўсяннікава сыграць спектакль. лепшую кандыдатуру знайшлі было цяжка. Асоба з яркім беларускім характарам. Твары герояў Аўсяннікава заўсёды прыгожыя і чыстыя. Праўда, іх азарае асабліва хітраватая загадкавая ўсмешка, як прыкмета менавіта гэтага артыста. Па-навуковаму гэта называецца дарам натуральнасці і прыроднай арганічнасці. А па-жыццёваму можна зразумець так: артыст прымае на сябе нашу аддачу, стомленасць, страхі, няшчасці, памылкі, веру. Пражывае іх на сцэне, прапускае праз сябе і вяртае ў выглядзе радасці і надзеі.

У спектаклі ўсё супала ў дзіўнай прастаце: змест, выкананне, афармленне. Некалькі плеченых кошыкаў са збожжам. Свечкі. Апавядальнік па-гаспадарску правярае тое, што вырашчана і намалочана. Ураджаі ў засеках. Прыйшоў час зімовага адпачынку ад сялянскіх клопатаў. А значыць, будучы вяселлі, ігрышчы, апавядання, песні. Спакой, моц, упэўненасць чалавека, якога прадстаўляе глядачу Аўсяннікаў, найлепшым чынам падмацоўваецца выкананнем на родных песнях этна-трыа «Троіца». Голас Івана Кірчука становіцца на імгненне голасам і сутнасцю Генадзя Сцяпанавіча. Збожжа пускае парасткі і карані. Парасткі бачныя. Карані адчуваюцца. Простыя сімфанічныя формы сялянскага побыту, гарлавы спеў, тэксты з гумарам. Магутная беларуская глеба прарастае пад сонцам таленту.

Юбілейны год

Генадзь Сцяпанавіч заўсёды жартуе, за кулісамі раздае пацалункі дзяўчатам, а калі нават злуецца, то так, што не страшна. На кожнае пытанне пра тэатр, спектаклі, гастролі ў яго ёсць свая байка.

Што і казаць, апошні з магікан, ён заспеў усіх вядучых артыстаў першага пакалення купалаўцаў: Глебава, Платонава, Рахленку... Галоўнае — ні пра кога ніколі не сказаў дрэннага: ні тады, яшчэ ў савецкія часы, калі гэта віталася на парткамах і мастацкіх саветах, ні цяпер, у статусе двойчы народнага артыста.

Сёння акцёр прызнаецца, што не адчувае ўзросту. Дзе сабе максімум 79. У Генадзя Аўсяннікава неверагоднае пачуццё гумару. З ім побач усім лёгка. Зараз акцёр заняты ў пастаноўцы «спектакля без слоў» пра Марка Шагала, прэм'ера якога адбудзецца ў хуткім часе.

Вікторыя АСКЕРА
Фота з архіва Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра Янкі Купалы.

Дырэктар Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Янкі Купалы Павел Латушка пра Генадзя Аўсяннікава:

— У кожнай краіны і кожнай нацыі ёсць постаці, якія з'яўляюцца арыенцірамі для руху наперад. Немагчыма сабе ўявіць беларускую культуру без Асобы Генадзя Аўсяннікава.

Служэнне мастацтву Генадзя Аўсяннікава — фактычна эпохастваральная з'ява ў развіцці тэатральнай школы Беларусі. Яго творчасць — гэта «залаты фонд беларускай нацыі», ён зорка на Алімпе беларускай культуры, якая асвятляе шлях іншым у майстэрства.

Калісьці сказаў шанюнаму Генадзю Сцяпанавічу, што шмат у чым ён нагадвае мне майго бацьку: мовай, рукамі, позірмам, сівізнай... І гэтае адчуванне не пакідае мяне, а толькі ўзрастае падчас, на жаль, кароткіх, але ж гутарак.

Мне пашчасціла яшчэ і таму, што Генадзь Сцяпанавіч ведаў не толькі як Майстра, але і як чалавека па-за кулісамі, у якім сканцэнтраваны годнасць і ўнутраная прыгажосць.

Генадзь Аўсяннікаў — чалавек-з'ява, не толькі сцэнічная, але і, што нашмат важней, Чалавек з вялікай літары.

Усё пачыналася з цішыні

Як у Мінску адкрывалі першую прыватную музычную школу

Крыху больш чым два гады таму ў Мінску адкрылася першая прыватная музычная школа. Пра новы падыход да навучання музыцы мы пагаварылі з яе заснавальнікам і дырэктарам, піяністам, салістам Белдзяржфілармоніі Арцёмам Шаплыкам.

— Сёння «Музычная школа Арцёма Шаплыкі» досыць вядомая ў Мінску. Пры гэтым вы з'яўляецеся адным з першапраходцаў у справе прыватнай музычнай адукацыі ў нашай краіне. Ваша школа — першая зарэгістраваная прыватная музычная школа. Раскажыце, з чаго ўсё пачыналася?

— Пачыналася ўсё з цішыні... Азіраючыся назад, я разумею, што адкрыццё школы было абсалютнай авантюрай. На той момант я нават не ўяўляў, наколькі вялікія фінансавыя выдаткі неабходны, каб зняць у цэнтры Мінска ізаляванае памяшканне з асобным уваходам і трыма класамі. Спярша ў мяне працавала ўсяго некалькі педагогаў, а з трох класаў — толькі адзін. А цяпер, бывае, мне як дырэктару папяровую працу даводзіцца выконваць у калідоры, таму што няма вольнага кабінета.

У той жа час школа вырасла не з нуля, я пачынаў працу як рэпетытар: ездзіў да вучняў дадому ці яны прыязджалі да мяне. Потым задумаўся пра арэнду памяшкання для заняткаў. Для таго, каб афіцыйна аформіць арэнду, спатрэбілася адкрыць ІП. Першае памяшканне было на вуліцы Карла Маркса — пакой памерам у 12 квадратных метраў. Там я правёў каля паўтара года. На той момант у мяне было ўжо шмат вучняў, я працаваў літаральна па 12 гадзін без выхадных.

Адзін мой знаёмы юрыст параіў адкрыць прыватную школу. Ён жа дапамог з дакументамі і пошукам памяшкання. Так з'явілася «Музычная школа Арцёма Шаплыкі».

— Арцём, вам давялося папрацаваць на ўсіх трох ступенях музычнай адукацыі — у школе, каледжы і ВНУ. Можна наглядна ўбачыць недахопы і вартасці сістэмы ў цэлым і змадэляваць сваю ідэальную карціну музычнай адукацыі. Чым адрозніваецца работа вашай прыватнай школы? Якія новыя ідэі ўвасобілі?

— Перш чым адважыўся адкрыць уласную школу, некаторы час працаваў у дзяржаўнай «музыкальнай». Дзякуючы гэтаму вопыту ўбачыў некаторыя моманты, якія можна ўдасканаліць. На мой погляд, у школах ёсць некаторы перабор з акадэмізмам. А студыі, якія цяпер вельмі папулярныя, хоць і робяць карысную справу, у цэлым накіраваны на забаву. І я вырашыў, не ўмешваючыся ў сістэму, прапанаваць альтэрнатыву — стварыць нешта сярэдняе паміж дзяржаўнай музычнай школай і студыяй. Так нарадзілася першая ў Беларусі прыватная музычная школа.

У дзяржаўнай школе я пачаў выкладаць у 21 год, калі яшчэ быў студэнтам Акадэміі музыкі. Праз пару гадоў працы ў мяне ўжо не было адбою ад вучняў, дзецім вельмі падабалася ў мяне вучыцца. Некаторыя нават імкнуліся быць на мяне падобнымі. Хоць, як мне здавалася, нічога асаблівага я не рабіў. Стараўся, вядома. Ладзіў справаздачныя канцэрты вучняў, адпраўляў іх на

Фота з асабістага архіва.

Арцём Шаплыка.

конкурсы. Не заўсёды выкладаў па вучэбнай праграме, даваў нестандартныя творы. Галоўнай мэтай было, каб дзіця займалася з задавальненнем.

Праца ў музычнай школе была вельмі карысным этапам. Многае асэнсваў. Зразумеў, што ў першую чаргу дзіцяці трэба прывіць любоў да музыкі, а ўжо потым развіваць тэхнічна. Не павінна быць ніякага ціску. Калі дзіця чагосьці не разумее сёння, значыць, зразумее іншым разам. Але дзіця ніколі не засвоіць матэрыял, калі выкладчык павысіць голас альбо зняважыць. Я не магу сабе такога дазволіць ні пры якіх абставінах. У працы з дзецьмі трэба кіравацца звычайнымі нормамі паводзін паміж дарослымі людзьмі.

Мы ўсе прывыклі думаць, што адукацыя ў нас бясплатная. Але музычная школа не бясплатная. Гэта значыць, адукацыя — паслуга платная і павінна быць аказана якасна і на годным узроўні.

Я зразумеў, што для дзяцей педагог — гэта эталон. Таму настаўнік абавязаны паказваць вучням годны прыклад. Як бы ні было цяжка. Як бы мы часам ні злаваліся, што даводзіцца пяцісоты раз паўтараць адно і тое ж. Калі ты гэтага не можаш, значыць, педагогіка — не тваё.

У нашай школе няма адбору пры паступленні. Галоўнае, каб у чалавека было жаданне вучыцца. А развіццё музычных здольнасці і прывіць любоў да музыкі — гэта ўжо наша задача. Таму, на мой погляд, вельмі важна, каб настаўнікі займаліся не толькі працай у класах, але былі яшчэ і творчымі людзьмі, якія могуць паказаць годны прыклад вучням на практыцы. І гэта вялікае шчасце, што ў школе збіраюцца педагогі, якія разумеюць важнасць таго, што мы робім, і хочуць развівацца ў прафесіі.

— Цяпер далёка не ўсе канцэрты ў філармоніі праходзяць з аншлагам. Як правіла, у такіх канцэртаў ёсць «свая», ужо сфарміраваная аўдыторыя. А «выпадковы» чалавек на канцэрт класічнай музыкі

наўрад ці зойдзе, таму што часцяком класіку лічаць музыкай сумнай і незразумелай. Як прыцягнуць новую публіку на філарманічныя канцэрты?

— Сапраўды, калі непадрыхтаваны чалавек у пошуках новых уражанняў пойдзе на канцэрт класічнай музыкі, хутчэй за ўсё, яму будзе сумна. І сядзе ён са словамі: «больш сюды не прыйду». Ёсць пласт насельніцтва, які класіку не разумее, але хоча зразумець. На жаль, такіх людзей мы адштурхоўваем: занадта складанымі праграмамі, залішнім акадэмізмам.

Таму наша школа дапамагае арганізоўваць канцэрты, дзе гучаць шэдэўры класікі, якія ва ўсіх на слыху, усім зразумелыя і даступныя. Але падаём мы іх у незвычайным выглядзе. Напрыклад, падключаем танец, светлавое афармленне. Кантактуем з гледачамі, даступнай мовай расказваем пра кампазітараў і інструменты. І чалавек, слухаючы класічныя хіты ўжо ў іншай атмасферы, далучаецца. І ў далейшым ён зможа зразумець і больш складаныя для ўспрымання творы.

Мы арганізоўваем шмат цікавых праектаў. Так, сумесна са «Светам класічнай музыкі» мінулым летам правялі неверагоднае мерапрыемства — 12-гадзінны «Вялікі фартэп'янный марафон», у якім прынялі ўдзел найлепшыя піяністы краіны.

У сакавіку ў Белдзяржфілармоніі адбыўся чарговы канцэрт настаўнікаў школы ў фармаце інтэрактыву. Кожны артыст сам распавядаў пра свой інструмент і творы, якія выконваў. А ў антракце гледачы мелі магчымасць патрымаць у руках інструмент, паспрабаваць што-небудзь сыграць, а таксама задаць пытанні артыстам. Акрамя таго, вялася прамая трансляцыя гэтага канцэрта ў сацыяльных сетках.

У фармаце анлайн-трансляцый кожны аўторак праходзяць і рэлакс-праграмы «Музыкатэрапія», у якіх я прымаю непасрэдны ўдзел як арганізатар і артыст. Вельмі прыемна, што сёння кожны можа далучыцца да нас не выходзячы з дома.

— У сувязі з апошнімі падзеямі ў свеце ў сферы адукацыі наменіўся істотны пералом. Відавочна, што прыйшоў час быць больш гнуткімі ў падыходзе да выбару форм навучання, асвойваць у адукацыі сучасныя тэхналогіі. Як эпідэмія паўплывала на дзейнасць школы?

— У сувязі з няпростым эпідэміялагічным становішчам у свеце нашы вучні, якія вырашылі заставацца дома, могуць займацца з педагогамі анлайн. Усё адбываецца вельмі цікава і карысна, таму што гэта не проста відэаўрок, а жывая размова з выкладчыкам. І, мяркуючы па водгуках, у некаторых вучняў урокі цяпер праходзяць нават больш прадуктыўна, чым звычайна.

Таксама мы запусцілі відэаўрокі. Гэта запісаныя сюжэты на разнастайныя тэмы з тэорыі музыкі, навучання ігры на фартэп'яна і гітары. І ў далейшым плануем гэта пашыраць. Выдатна, калі ў любы момант можна атрымаць веды не выходзячы з хаты. І прытым абсалютна бясплатна.

Так што мы не стаім на месцы, развіваемся і ідзём у нагу з часам.

Любоў СЫЦЬКО

Лірыка святла

Рэпертуар тэатра папоўніцца новымі спектаклямі

Калі прыйдзе час, тэатры зноў адчыняць свае дзёры для ўсіх аматараў музычнага і тэатральнага мастацтва. А пакуль — толькі напрацоўкі і планы. Так, Беларускі дзяржаўны акадэмічны музычны тэатр анансваў прэм'еры спектакляў.

1 верасня гледачоў чакае незвычайны паказ — вечар аднаактовых балетаў. Аматы харэаграфічнага мастацтва ўбачаць адразу два балетныя шэдэўры — «Шапэніяна» і «Навелы пра каханне» («Іспанскія дывертысмент»). «Яны і раней ішлі на сцэне Музычнага тэатра, але зараз мы хочам іх аднавіць і аб'яднаць у паўнаўтасны спектакль», — падкрэслівае дырэктар установы Сяргей Пукіта.

Гісторыя стварэння балета «Шапэніяна» бярэ свой пачатак у 1907 годзе. Віктар Дандрэ, апякун праслаўленай балерыны Ганны Паўлавай, звярнуўся да балетмайстра Міхаіла Фокіна з просьбай паставіць спектакль для аднаго з дабрачынных вечароў. Паколькі часу на падрыхтоўку было няшмат, Міхаіл Фокін вырашыў выбраць для пастаноўкі ўжо напісаную музыку. Яго ўвагу прыцягнула сюіта з рамантычных твораў Фрыдэрыка Шапэна, аркестраваных кампазітарам Аляксандрам Глазуновым. Нягледзячы на сумненні сучаснікаў Фокіна, балет меў відавочны поспех,

а пастаноўшчыкі сталі смела звяртацца да класічнай «небалетнай» музыкі. Так балет «Шапэніяна» захапіў увесь свет і ідзе на многіх сцэнах. Дарэчы, ён не адразу займеў такую назву. Першапачаткова гэта былі «Рамантычныя мроі», затым «Балет пад музыку Шапэна», а таксама «Гран па на музыку Шапэна» і «Сільфіды».

Балет «Навелы пра каханне» — асэнсаванне знакамітай пастаноўкі Херарда Віяна Гомеса дэ Фансеа пад назвай «Іспанскія мініяцюры». Гэта своеасаблівае харэаграфічнае сюіта, якая складаецца з народных танцаў розных правінцый Іспаніі. Калі балетмайстар прадставіў свой твор у Ленінградзе ў 1967 годзе, ён у адзін вечар стаў знакамітасцю. Пасля гэтага паступілі прапановы аб пастаноўцы балета ў многіх тэатрах былога СССР. Цяперашні зварот тэатра да гэтага матэрыялу — яшчэ адна спроба зачараваць гледачоў дзіўным светам гарачай Іспаніі пры дапамозе мовы танца.

Цікавай аб'ядае быць прэм'ера апэрэты «Кароль вальса» на музыку Іагана Штрауса, якая запланавана на 15 верасня. Дзеянне спектакля адбываецца ў Вене. Новая зорка — спявачка Эльза Вірт — нявеста таленавітага кампазітара Густава Штайна (правобраз Іагана Штрауса). Яе сярод

іншых вылучае і герцаг Карл Вестфальскі. Ранейшая фаварытка герцага Эдзіт Флавін вырашае пазбавіцца саперніцы. «Не хочацца раскрываць інтрыгу гэтай цудоўнай гісторыі. Скажам толькі, што яна створана ў найлепшых традыцыях жанру, які праславіў Іаган Штраус. Менавіта ён прыўнёс у апэрэту тэму сцвярджэння жыцця, асалоды ад яе радасцей, светлую, сонечную лірыку», — адзначылі ў тэатры.

3 снежня маюць намер прадставіць мюзікл «Рамэа vs Джульета». Праз XX гадоў. Аўтар лібрэта — Карэн Кавалеран, кампазітар — Аркадзь Укупнік. Стваральнікі плануюць не толькі прыехаць на прэм'еру, але і ўдзельнічаць у пастаноўцы спектакля. Ужо праведзены кастынгі акцёраў, рыхтуецца макет дэкарацый, ствараюцца эскізы касцюмаў. Трагічны фінал гісторыі герояў Уільяма Шэкспіра, здавалася б, не прадугледжвае працягу. Але творчая фантазія дае неабмежаваныя магчымасці падарожнічаць у часе і нават увакрасаць герояў.

Раней анансавалася, што ў рэпертуары тэатра з'явіцца сучасны харэаграфічны

Фота з каіма musicaltheatre.by.

Сцэна са спектакля «Іспанскія мініяцюры».

спектакль «Прамэтэй», у якім павінна была выступіць балетмайстрам харэограф з Латвіі Ірына Савельева, але яна не змагла прыехаць з прычыны закрыцця граніцы, і прэм'еру плануюць перанесці на наступны год. А пакуль ёсць дамоўленасць 1 жніўня арганізаваць двухгадзінную праграму «Чароўны свет апэрэты» з удзелам артыстаў Музычнага тэатра на канцэртнай пляцоўцы каля ратушы. Старт продажаў білетаў будзе аб'яўлены пазней.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Вынікі

Водгалас сівой даўніны

Сёлета «Ноч музеяў» кожная ўстанова адзначала як ніколі адметна і ў той жа час даволі падобна з прычыны анлайн-фармату. Так, Нацыянальны гістарычны музей Беларусі і каманда рок-фолк-оперы «Чарадзеі» адаптавалі музычны праект для паказу ў прамым эфіры *voka.tv*. Бясплатная трансляцыя была даступна ўсім жадаючым у любым пункце свету.

Рок-фолк-опера «Чарадзеі» напісана і перастворана спецыяльна для «Ночы музеяў» кампазітарам, сцэнарыстам і прадзюсарам Раманам Арловым па матывах летапісных крыніц (прэм’ера адбылася ў 2016 годзе ў Белдзяржфілармоніі, затым спектакль неаднаразова быў паказаны на іншых сцэнічных пляцоўках і ў розных версіях, у тым ліку за мяжой). У прыватнасці, аўтар выкарыстоўваў выданне Сяргея Тарасава «Чарадзеі сёмага веку Траяна: Усяслаў Полацкі». Сапраўды, летапісныя крыніцы пакідаюць шмат белых плям. Але кожны творца замацоўвае за сабой умоўнае права запойніць іх пэўнымі творчымі фантазіямі. Так, напрыклад, узнікла багіня Мара. А ў ранейшых пастаноўках фігуравалі родны дзязька Усяслава Чарадзея ў якасці асноўнага антаганіста і дзяўчына Кася з сучаснай Беларусі. Дарэчы, у анлайн-праекце быў заяўлены новы нумар з другой часткі сагі «Ефрасіння», над якой зараз ідзе праца. Аўтар імкнецца раскрыць іншыя бакі гэтай постаці, распавесці пра малавядомыя факты з біяграфіі.

Падарожжа галоўнай гераіні — Мары — у цэнтры сюжэта. Яна вядзе глядачоў па лакацыях музея, у той самы час вандруючы па часе ў пошуках Усяслава Чарадзея. Спецыяльна для анлайн-праграмы ў гістарычным былі падабраны асобныя нумары з пастаноўкі, якія прагучалі ў акустычным выкананні. «Ад самага пачатку я быў за камернае гучанне, — распавядае Раман Арлоў. — Калі экспартаваць беларускую культуру, то ў ёй павінен быць гэты момант спалучэння акустыкі, фолку і сярэднявечча. Бо гучанне большасці сённяшніх рок-гуртоў зацвярдзела ў часе, яно не зусім сучаснае. Таму мяне цікавіць менавіта такі фармат, які сёння сапраўды вылучаецца сярод іншых. Увогуле ж, Беларусь мае спецыфічна адметны патэнцыял, менавіта яго трэба намацаць і паспрабаваць раскруціць».

На працягу дзеі Мара (салістка гурта «У нескладовае» Кацярына Поцюс) сустракае не толькі Усяслава Чарадзея (яго грае саліст ансамбля «Купалінка» Уладзімір Сцепанкоў) і яго ўнучку Ефрасінню Полацкую, але і іншых знакавых асоб беларускай гісторыі. «Перыяд ВКЛ мяне палохае, ён і так занадта паэтызаваны, асабліва позняе ВКЛ. Да Рэчы Паспалітай у мяне таксама пакуль мала цікавасці. Мяне хвалюе сярэднявечча, хочацца працягваць гэтую тэму, бо задумаў манументальную праграму гадоў на 15. Але яна не выключае павязь праз 5 стагоддзяў з тым жа Францыскам Скарынам. Бо нам пашчасціла: ледзь не асноўны нацыянальны герой Беларусі — асветнік і гуманіст, а не імператар ці ваяр, як у некаторых народаў. Беларусы заўсёды неслі асвету», — разважае Раман Арлоў.

Летась каманда рок-фолк-оперы «Чарадзеі» трапіла ў культурную праграму II Еўрапейскіх гульніў. Тады аўтар спецыяльна пераклаў твор на англійскую мову і сёлета для анлайн-паказу выкарыстаў некаторыя ўстаўкі. «Магчыма, гэта некага напружыла, — заўважае музыкант. — Але я лічу, што такім чынам кантэнт выводзіцца на больш высокі ўзровень. Усцешаны, што ўсё атрымалася, бо ў некаторых былі сумненні. Прасоўванне беларускай культуры за мяжу ідзе даволі павольна. Але гэта мая звышмэта. Я ўпэўнены, што мы цікавыя і ў Еўропе, і ў Расіі, і ў ЗША».

Кажучы пра аўдыторыю, на якую разлічана рок-фолк-опера «Чарадзеі», Раман Арлоў зазначае, што фолкавы архетып на нашай тэрыторыі гатовы спажываць сто працэнтаў: «Я неаднаразова тэсціраваў яго ў розных месцах і з выпадковымі людзьмі, увогуле вырванымі з гэтага кантэксту, і ён заўсёды спрацоўваў. А вось *progressive rock* з яго складанымі гармоніямі, які я таксама выкарыстоўваю, даспадобы дзесьці 10–20 % глядачоў». На жаль, на *voka.tv* нельга паглядзець лічбы. Але водгукі даюць магчымасць паразважаць пра зваротную сувязь. Так, станоўча адгукнуліся на выступленне

Фота з асабістага архіва Рамана Арлова.

беларусы, якія жывуць у Маскве. «У іх абвостранае пачуццё радзімы, але айчынным глядачы збольшага пакуль маўчаць, — падкрэслівае музыкант. — Магчыма, мала хто рэфлексаваў. Але, я спадзяюся, глядзела не адна тысяча чалавек».

Акрамя працягу рок-фолк-оперы, які плануецца прэзентаваць у пачатку 2021 года, зараз творца працуе над цыклам дзіцячых казак пра літару «Ў». Апошні па часе паказ адбыўся на пачатку студзеня, перад гэтым прайшлі даволі паспяховыя гастролі ў Гродне. Працягваецца і развіццё базавага праекта «У нескладовае». Апошняя, што з’явілася, — запіс песні «Скажы, Кастусь». Дарэчы, пасля анлайн-пастаноўкі можна было паглядзець канцэрт гурта «У нескладовае».

Што тычыцца сітуацыі з жывымі выступленнямі, то надзей, што ўсё вернецца на ранейшыя пазіцыі, амаль няма, лічыць Раман Арлоў: «Усё вернецца ў моцна змененым выглядзе, і сегмент, звязаны з інтэрнэт-трансляцыямі, застанецца з намі назаўсёды. Таму трэба шмат вучыцца».

Яўгенія ШЫЦЬКА

Пацеха з меха

Віталь ЖУРАЎСКИ

Стрэс дапамог

Гумарэска

Можа, дзесьці медыцына і ладна стартанула, толькі ў нас у раёне яна, здаецца, яшчэ і на ногі не стала. Здарылася ў мяне бяда — зуб разбалеўся, ды так, што вочы на лоб палезлі. І як на бяду — у працоўны час. Я, ледзь не плачучы, паклыпаў да шэфа: — Ратуйце, калі ласка, не то загібею!.. Зуб так баліць, што моцы няма трываць. А ў вас, я ведаю, паўсюль знаёмствы. Парэкамендуйце, калі ласка, добрага стоматолога.

Дырэктар адразу кінуў усе справы і пачаў па тэлефоне з кімсьці дамаўляцца.

— Табе, лічы, пашанцавала, — прамовіў ён, паклаўшы слухаўку. — У мяне ў паліклініцы знаёмы ёсць, спецыяліст ад Бога, ён зараз на месцы і цябе прыме.

Праз паўгадзіны я з вялікай цяжкасцю прабраўся праз натоўп такіх самых бедалаг, як я сам, у выратавальны кабінет. Але як пабачыў абшарпанае, яшчэ з часоў цара Гароха крэсла ды «дзедаўскае» абсталяванне, ледзь не абамлеў. Каб не медсястра, якая паспела схопіць мяне за каўнер, дык ляжаць бы мне на падлозе.

— Не бойся, прарвёмся!.. — супакойвае доктар і ласкава так усміхаецца, —

дваццаць хвілін — і будзеш козлікам скакаць. — Хутчэй анестэзію!

Больш за гадзіну стоматалаг катаваў мяне. За гэты час, здаецца, я за ўсё свае грахі разлічыўся. Толькі не даў той спецыяліст рады майму кутнямму зубу. Доктар з сястрычкай мяне пад рукі з кабінета вывелі і акуратна на кушэтку пасадзілі. Калі трохі апрытомнеў, зноў патэлефанаваў шэфу: так і так, маўляў, дзяржаўная паліклініка не змагла дапамагчы хвораму. Дырэктар адказвае: — Гатовы панесці любыя выдаткі, каб толькі цябе ўратаваць! Едзь у прыватную лякарню. Фірма ўсё кампенсуе.

Дабіраюся да платнай стоматалогіі. Там — еўрарамонт, сучаснае абсталяванне, ветлівы персанал.

— Доктар затрымліваецца, — кажа мне медсястра ў прыёмнай. — Такі прафесіянал, што нарасхvat. Як толькі ён з’явіцца, мы вас адразу паклічам.

А я ад болю аж заходжуся. Здаецца, вечнасць мінула, пакуль дайшла мая чарга. Злосны як чорт, ледзь прасоўваюся ў кабінет, а там — той самы доктар, які нядаўна мяне бясплатна лячыў, толькі тут ён ужо за грошы прымае. Цяпер — ужо ў чыстым адпрасаваным халаце, на брытай галаве па-моднаму прыціснута шапачка. Ветліва запрашае: — Праходзьце, калі ласка. Сядайце. Куляй выскачыў я з таго кабінета. І адкуль толькі сілы ўзяліся? А зуб што? Перастаў балець. Напэўна, стрэс дапамог...

Сяргей ЧЫГРЫН

Літаратурныя пародыі

Віно пяе

На хрэсьбінах вясёлае віно...
Віно спявае!..

Віктар Ярац

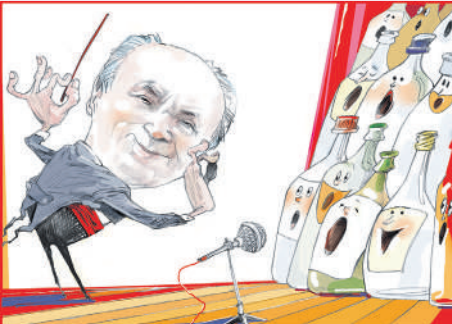
Ці чулі, людцы, як віно пяе
І як гарэлачка спявае?
Ім самагонка падпявае
І ў роце смачна растае.
І віскі, ром не адстаюць,
Шампанскае танцуе.
І піва з брэндзі так пняюць,
Што Гомель аж пачуе.
Пяюць на хрэсьбінах, вяселлях,
Пяюць на ўсіх застоллях...
Каб мы ад радасці хмялелі —
Такая наша доля.

Аматар аўтографу

А на сустрэчах свае кніжкі
Падпісваў я, як памятаю,
Надзеем, Верам, Васям, Мішкам,
Сяргеем, Толям, Мікалаем...

Віктар Швед

Падпісаў я кніжку Васі,
Насці, Веры, Колі, Стасі,
Ёлі кніжку падпісаў
І каханню пажадаў.
Падпісаў я кніжку Пеці,

Малюнак Алега КАРПОВІЧА.

Ніканору, Іры, Свеце,
Святаславу падпісаў —
Той нічога не сказаў.
Падпісаў я кніжку Ніне,
Казіміру, Але, Зіне,
І Арыёму пару слоў
Падпісаў — і будзь здароў.
Падпісаў я кніжку Нане,
Зосі, Іне, Ліліяне
І Сяргею падпісаў,
Ды настрою пажадаў.
Падпісаў я кніжку Фролу,
Фёкле, Сідару, Антону,
Два экспромцікі Луку —
Цалаваў маю руку.
Падпісаў я кніжку Улі,
Купрыяну і Ганулі,
Атрымаў нат Расціслаў...
І... сабе я падпісаў.

Выходзіць з 1932 года

ЛМ

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб’яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захаравы, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага
рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
адзел прозы і паэзіі — 317-20-98
адзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ

Нумар падпісаны ў друку 21.05.2020 у 11.00

Ум. друку арк. 3,72

Наклад — 931

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку» ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013

Заказ — 1578

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацый.